

www.humak.fi

Opinnäytetyö

Mashallah! – Tanssi on dialogi

Kehollinen työskentely kotoutumisen tukena

Nelli Taskinen

Yhteisöpedagogi YAMK
(90 op)

Arvioitavaksi jättämisaika
(4/2020)

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi YAMK

Tekijät: Nelli Taskinen

Opinnäytetyön nimi: Mashallah! Tanssi on dialogi - Kehollinen työskentely kotoutumisen tukena

Sivumäärä: 72

Työn ohjaaja: Hanna Laitinen

Työn tilaaja(t): Porukalla Pääosaan –hanke, Tiina Valkendorf

Tämän opinnäytetyön tilaaja oli Humanistisen ammattikorkeakoulun Porukalla pääosaan hanke, jonka tavoitteena oli oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajanuorten tukeminen peruskouluopintojen loppuun viemisessä. Lisäksi hankkeessa pyrittiin lisäämään osallisuutta ja yhteiskunnallista integraatiota maahanmuuttajien keskuudessa kulttuurin keinoin. Hanke alkoi vuonna 2017 ja se kesti kaksi ja puoli vuotta. Hankkeen rahoitti Euroopan sosiaalirahasto (ESR). Yhteistyökumppaneina ja osatoteuttajina hankkeessa olivat mm. Ryhmäteatteri sekä Uuden tanssin keskus Zodiak yhdessä Helsingin aikuislukion kanssa.

Tässä tutkimusellisessa kehittämistyössä seurattiin Porukalla pääosaan hankkeen Uuden tanssin keskus Zodiakin osuutta kaudella 2018–2019. Tarkoituksena oli löytää tietoa siitä, miten kehollinen taidetyöskentelyprosessi tukee kotoutumista. Opinnäytetyössä tutkittiin kehollista työskentelyä yhteisöön ja yhteiskuntaan kiinnittymisen, näkymisen, kuulumisen tunteen sekä kotoutumisen kahdensuuntaisuuden näkökulmista.

Työssä havainnoitiin osallistuvan havainnoinnin menetelmin hankkeen toimintaa ja haastateltiin yksilö- ja ryhmähaastatteluin hankkeeseen osallistuneita nuoria, Zodiakin senioritanssijoita sekä hankkeen taiteilijoita.

Työn tuloksissa todettiin, että tanssi ja kehollinen työskentely kiinnittää lähiyhteisöön ja sen myötä myös laajemmin yhteiskuntaan, helpottaa kotoutumista ja se auttaa myös oppimisessa. On kuitenkin merkityksellistä, minkälaisella orientaatiolla työskentelee. Kehollisten menetelmien pitää olla tarkkaan harkittuja ja tavoitteellisia. Tavoitteellisuus on myös olennaista monensuuntaisen kotoutumisen toteutumiselle. Kehittämisaikatuksiksi nousee se, että kotouttamistoimenpiteiden tulisi kohdistua monensuuntaisesti maahanmuuttajien, valtaväestön ja eri ryhmien kotoutumiseen toisiinsa nähden.

Kehollinen työskentely ja julkisessa teoksessa mukana oleminen olivat merkityksellisiä kotoutumisen kannalta. Keskeistä oli lupa tulla näkyväksi ja tunnustetuksi yhteiskunnassa teoksen esittämisen myötä. Vaikka maahanmuuttajat ovat usein haavoittuvassa asemassa ja joskus jopa vaarassakin, on tärkeää, että kotouttamistoimenpiteiden toteuttajat ovat rohkeita ja antavat ihmisille paikkoja ja tilanteita näkymiselle ja sille, että myös yleisö odottaa ja jopa vaatii näkymistä.

Se, että maahanmuuttajanuorella on verkostoa ja riittävästi kantaväestöön kuuluvia kontakteja on kotoutumisen kannalta tärkeää. Kehollinen työskentely ja teoksen rakentaminen yhdessä Zodiakin senioritanssijoiden kanssa synnytti yhteisöllisyyttä ja luontaista kotoutumista monensuuntaisesti. Tämä niin kutsuttu varamummous kuvastaa näkymistä, kuulumista, kiinnittymistä ja luottamusta, se myös kiinnittyy tunnustamisen teemoihin. Senioritanssijat ja nuoret muodostivat oman yhteisön, turvallisen ryhmän, jonka rakenteet tuottivat monensuuntaista kotoutumista.

Asiasanat: dialogi, kehollisuus, kotouttaminen, monensuuntainen kotoutuminen, tanssi, tunnustaminen

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Master of Humanities

Author: Nelli Taskinen

Title: Mashallah! Dance is a dialogue!- integration supported by dance as a bodily working process

Number of Pages: 72

Supervisor: Hanna Laitinen

Subscriber(s): Porukalla Pääosaan - Together Forward –project, Tiina Valkendorf

Subscriber of this thesis was a project named Porukalla Pääosaan - Together Forward. It was run by HUMAK University of Applied Sciences. The project was funded by the European Social Fund (ESF). The partners in the project were Ryhmäteatteri and Uuden tanssin keskus Zodiak together with Helsingin aikuislukio. The aim of the project was to support young immigrants who have reached compulsory school age in completing their primary school studies. In addition, the project sought to increase inclusion and social integration among immigrants through cultural means. The project started in 2017 and lasted two and a half years.

This research concerns the period of the Zodiak in 2018–2019. The aim of this thesis was to find information on how does the bodily work support integration. The thesis examined bodily work and participation in the working process in terms of attachment to the community and society, visibility, a sense of belonging and perspectives of the two-way integration.

In this work, the activities of the project were observed using participatory observation methods and the interviews of the youngsters who participated in the project, Zodiak's senior dancers and the artists of the project. The participants were interviewed individually and also in group interviews.

The results of the work found that dance and bodily artwork makes you feel more at home in the local community and, to society at large, it facilitates integration and also helps in learning. However, the thing that matters is the kind of orientation you work with. The methods must be carefully considered. To have a purpose is also essential for the realization of the multidirectional integration. The idea of development is that integration measures should focus on the integration of immigrants, the general population and different groups in a multi-faceted way.

The fact that bodily work was a part of the project and with it the public performance took place, was significant in many ways. The key was permission to become visible and recognized in society with the presentation of the work. Although immigrants are often in a vulnerable position and sometimes even in danger, it is important that those who operate and create projects within integration are brave and give people places and situations to be seen and that the public also expects and even demands their visibility via art.

It's important for integration that the young immigrant has a network and sufficient contacts with the general population. Bodily work and especially working together with Zodiak's senior dancers made and innate integration in many ways. This so-called surrogate granny concept is not only about to be seen but also a sense of belonging and trust, it comes to the themes of recognition. Senior dancers and young people formed their own community, a safe group whose structures produced multi-directional integration.

Keywords: assimilation, bodily, body, dance, dialogue, integration, recognition

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO.....	6
2 TUTKIMUSASETELMA JA EETTISET KYSYMYKSET	8
2.1 Tutkimuskysymys	9
2.2 Tutkimusmenetelmät	9
2.3 Osallistuva havainnointi	11
2.4 Puolistrukturoidut ryhmä- ja yksilöhaastattelut.....	13
2.5 Aineiston käsittely ja analysointi	15
2.6 Tutkimuseettisiä kysymyksiä.....	16
3 KOTOUTUMINEN	17
3.1 Laki kotoutumisen edistämisestä.....	18
3.2 Kotouttaminen	20
3.3 Kotoutuminen.....	22
3.4 Kahdensuuntainen kotoutuminen	26
3.5 Osallisuus ja kuulumisen kokemus osana kotoutumista.....	29
3.5.1 Akkulturaatio ja identiteetit	32
3.6 Näkyminen ja kiinnittyminen kotoutumisen mekanismeina	33
4 KEHOLLINEN TYÖSKENTELEY.....	36
4.1. Kehollisuus	37
4.2 Kehollinen ilmaisu ja tanssi-innostaminen.....	39
4.3 TALK – menetelmä ja Mashallah! -teosprosessi.....	41

4.4 Dialogi.....	42
4.5 Kulttuurien välinen dialogi kehollisessa taidetyöskentelyssä.....	44
5 TUTKIMUSTULOKSET.....	48
5.1 Kehollinen työskentely.....	50
5.2 Kahdensuuntainen kotoutuminen Porukalla pääosaan – hankkeessa.....	53
5.2.1 Dialogisuus – monensuuntaisen kotoutumisen avain	55
5.3 Yhteisö	57
5.4 Kuuluminen ja kiinnittyminen	58
5.5 Näkyminen.....	59
5.6 Varamummo	60
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISIDEAT	61
6.1 Kehollinen työskentely tuottaa tunnustamista ja antaa tilan näkymiselle.....	62
6.2 Dialogisuus tuottaa monensuuntaista kotoutumista.....	64
6.3 Varamummos on dialogia	65
6.4 Lopuksi.....	66
LÄHTEET.....	68

1 JOHDANTO

Viime vuosina Suomeen on saapunut eri tavoin ja eri statuksella tuhansia ja tuhansia maahanmuuttajia. Muun muassa vuoden 2015 pakolaisaallossa saapui kymmeniä tuhansia turvapaikanhakijoita ja yli kolme tuhatta heistä oli yksin tulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita. Uudenlaisessa tilanteessa ja vieraassa ympäristössä elämän aloittaminen ei ole helppoa. Nuoret maahanmuuttajat ovat erityisen haavoittuvassa asemassa, etenkin, jos he jäävät koulutuksen ulkopuolelle. Maahanmuuttajille tarjotaan monenlaisia kotouttavia palveluja ja tukitoimia, joilla heidän elämäänsä voidaan helpottaa.

Opinnäytetyöni tilaaja on Humanistisen ammattikorkeakoulun Porukalla pääosaan hanke, jonka tavoitteena oli oppivelvollisuuden ylittäneiden maahanmuuttajanuorten tukeminen peruskouluopintojen loppuun viemisessä. Lisäksi hankkeessa pyrittiin lisäämään osallisuutta ja yhteiskunnallista integraatiota maahanmuuttajien keskuudessa kulttuurin keinoin. Hanke alkoi vuonna 2017 ja se kesti kaksi ja puoli vuotta. Hankkeen rahoitti Euroopan sosiaalirahasto (ESR). Yhteistyökumppaneina ja osatoteuttajina hankkeessa olivat mm. Ryhmäteatteri sekä Uuden tanssin keskus Zodiak yhdessä Helsingin aikuislukion kanssa. Hankkeessa pyrittiin luomaan uudenlaista mallia oppivelvollisuuden ylittäneiden peruskouluopintojen loppuun saattamiseen. Hankkeen tarkoituksena oli käyttää peruskoulun suorittamisen tukena koulunuorisotyötä sekä opiskelun integroimista taideproduktioihin, joita toteuttivat valtakunnallisesti merkittävät taideorganisaatiot. (Porukalla Pääosaan N.d.)

Oppivelvollisuuden ylittäneet nuoret siirtyvät peruskoulusta aikuisten perusopetukseen, joka on toisenlainen ympäristö peruskouluun verrattuna. Keskeyttäneiden määrä on suuri juuri aikuisten perusopetukseen siirtymisen jälkeen. Hankkeen ajatuksena oli kotoutumisen edistäminen suunnitellusti niin, että nuoret saivat suorittaa opintoja ja tutustua suomalaiseen yhteiskuntaan, kieleen sekä kulttuuriin monimuotoisesti erilaisissa toimintaympäristöissä. (Porukalla pääosaan, N.d.) Konkreettisena toimintana hankkeessa toteutettiin muun muassa produktioita taideorganisaatiossa. Kaudella 2017–2018 Porukalla pääosaan -nuoret toteuttivat Ryhmäteatterille George Orwellin

Janne Saarakkalan version ”Isoveli valvoo 2081”. Teoksen ensi-ilta oli 16.5.2018. Kaudella 2018–2019 hankkeen taideorganisaatiovastuussa oli Uuden tanssin keskus Zodiak, jossa taitelijoina olivat tanssipedagogi Sanna From ja mediataiteilija Heta Kuchka. Kaudella tuotettiin teos: Mashallah! joka sai ensi-iltansa Kiasmateatterissa 7.3.2019. Mashallahin toteutuksessa mukana olivat Zodiakin senioritanssijat yhdessä hankkeen nuorten kanssa. Opinnäytetyöni keskittyy Porukalla pääosaan hankkeen Zodiakin osuuteen. (Porukalla Pääosaan, N.d.)

Tutkimuksellisen kehittämistyöni kohteena on hanke, jossa toteutettiin muun muassa taideteoksia peruskouluopintojen tueksi. Opinnäytetyöni tutkii kehollista työskentelyä ja teosprosessin tekoon osallistumista. Tässä kiinnitän huomioni yhteisöön ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen, näkymiseen ja kuulumisen tunteeseen sekä kotoutumisen kahdensuuntaisuuteen. Miten työskentely tukee maahanmuuttajanuorten kiinnittymistä yhteisöön tai yhteiskuntaan? Tarkasteluun nousee myös kahdensuuntainen integraatio. Kotoutuiko kantaväestö yhteistyöprojektien ja kehollisen työskentelyn myötä?

Tutkimuksellisen kehittämistyöni aihe on alati ajankohtainen. Valtion kotouttamisohjelmassa on erikseen määritelty maahanmuuttajanuorten ja turvapaikanhakijoiden kotoutumista edistäviin toimiin toimenpideohjeet. Laki kotoutumisen edistämisestä (2010/1386) määrittelee myös toimenpiteitä maahanmuuttajille suunnatuista kotouttamistoimenpiteistä ja -palveluista. Tarve opinnäytetyölleni nousee käytännöstä. Teemme erilaisia toimenpiteitä ja hankkeita kotoutumisen edistämiseksi uudelleen ja uudelleen, tutkimme ja teemme kokeiluja, mutta silti käteen jää kasa kysymyksiä kotoutumisen ongelmista. Maahanmuuttajanuorten elinoloihin ja kotoutumiseen sekä taitteen merkitykseen liittyvää tutkimusta on Suomessa tehty paljon, mutta mitä jää tekemättä? Onko kyseessä kotoutumisen käsitteen epämääräisyys vai ylipäätään integraation monimuotoiset ongelmat ja ajassa nouseva rasismi vai se, että emme ole päässeet yhteisymmärrykseen kotoutumisen käsitteistä. Vai onko kyse sittenkin siitä, että kotoutuminen vaatii aikaa ja osapuolten välistä dialogia: puhumista ja kuuntelemista sekä lupaa olla – näkyä ja kuulua. (Saukkonen, 2016; Mikkonen, 2018, 42–43.) Vastauksen ydin löytynee näistä kaikista kysymyksistä.

Kotouttamiseen tarvitaan erilaisia toiminta- ja tukimuotoja, siksi uusien toimintamallien ja rakenteiden tutkimusta tarvitaan. Suomi tarvitsee onnistunutta kotoutumista ja juuri

nuorten kotoutumisen erilaisia toimintamalleja niin, että nuoret saavat erilaisia mahdollisuuksia, erilaisia toimintaympäristöjä, joiden avulla oppia ajattelumalleja, kiinnittyä yhteisöihin ja koko yhteiskuntaan, näkyä ja kuulua. Tutkimuksellisen kehittämistyöni tärkeänä lähtökohtana on arvioida Porukalla pääosaan hankkeen toimintoja ja tutustua nimenomaan nuoriin erityisenä kotoutujien ryhmänä, joiden kotoutumisen onnistuminen on erityisen keskeistä yhteiskuntamme tulevaisuuden kannalta. Oma työni antaa lisävaloa ja tietoa maahanmuuttajannuorten kotoutumiseen liittyvissä prosesseissa nimenomaan sen puitteissa, miten taide- ja kulttuurilähtöiset menetelmät sekä kehoellinen työskentely helpottavat kotoutumista. Omaan osaansa kehittämistyössäni nousee myös kahdensuuntainen integraatio ja se, minkälaisen merkityksen se saa kotoutumisen ja kuulumisen kokemuksen kokonaisuudessa. Työni selvänä lähtökohtana on se, että pelkät maahanmuuttajien kotouttamistoimenpiteet eivät tuota kotoutumista. Tärkeitä ovat myös yhteiset kuulumiskokemukset kantaväestön kanssa. (Hiltunen & Säskilähti, 2019,13–14.)

Porukalla pääosaan hankkeessa pyrittiin luomaan välineitä aikuisten perusopetukseen ja kehittämään koulunuorisotyötä. Hankkeen tarkoituksena oli integroida aikuisten perusopetus työskentelyyn taide- ja kulttuuriorganisaatioissa. Aikuisten perusopetus suunnitelman uudistaminen on mahdollistanut työelämälähtöisen toiminnan ilmiöpohjaiseen opiskeluun. Hankkeen tarkoituksena oli mallintaa opetusta, jossa koulua voidaan käydä eri toimintaympäristöissä, ei vain koulussa. Hankkeen tarkoituksena onkin ollut luoda uudenlainen malli peruskoulun loppuunsaattamiseksi. Työelämäyhteistyö ja jalkautuminen koulusta yhteiskuntaan tukevat maahanmuuttajien kotoutumista, antavat valmiuksia työelämään sekä jatko-opintoihin. (Porukalla Pääosaan, N.d.)

2 TUTKIMUSASETELMA JA EETTISET KYSYMYKSET

Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö tutustuu Porukalla pääosaan hankkeen toimintaan, etsii ja pyrkii löytämään vastauksia kotoutumisen ongelmakohtiin valtakunnallisella tasolla tämän hankkeen kautta. Kehittämistyön ajatus nousee myös omasta kiinnostuksestani. Porukalla pääosaan hankkeessa toimimisen lisäksi minulla on työhö-

toria maahanmuuttajien parissa tehdystä työstä pakolaisten vastaanotosta, kotouttavasta toiminnasta monikulttuurisiin tapahtumiin ja monikulttuuriseen nuorisotyöhön. Opinnäytetyöni aineistonkeruuvaiheessa tein töitä maahanmuuttajanuorten kotouttavassa hankkeessa. Olen seurannut monikulttuurisuuskehitystä ja kotouttamispolitiikkaa Suomessa sekä koko Euroopassa viimeisen reilun kymmenen vuoden ajan.

2.1 Tutkimuskysymys

Opinnäytetyöni tutkii Porukalla pääosaan hankkeen Uuden tanssin keskus Zodiakin osuutta kaudella 2018–2019. Tarkoituksena on löytää tietoa siihen, miten kehollinen taidetyöskentelyprosessi tukee kotoutumista. Opinnäytetyöni tutkii kehollista työskentelyä ja teosprosessin tekoon osallistumista. Tässä kiinnitän huomioni yhteisöön ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen, näkymiseen ja kuulumisen tunteeseen sekä kotoutumisen kahdensuuntaisuuteen. Miten teosprosessiin osallistuminen tukee maahanmuuttajanuorten kiinnittymistä yhteisöön tai yhteiskuntaan? Tarkasteluun nousee myös kahdensuuntainen integraatio. Kotoutuiko kantaväestö yhteistyöprojektien ja kehollisen työskentelyn myötä?

2.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimukseksi on tapana nimittää kartoitusta, tietojen keräämistä, luokittelua, tilastotietoon perustuvia esityksiä, haastatteluaineistoihin perustuvia kuvauksia ja jopa oma-kohtaiseen kokemukseen peilautuvia kirjallisia esityksiä tai tuotoksia. Tieteellinen tutkimus lähtee yhteisestä vertailuperustasta, johon se valmistuttuaan palaa. Vertailuperusta syntyy tieteellisen tutkimuksen vaatimuksista ja ehdoista, joita ovat muun muassa se, että tutkimuskohde on määritettävä täsmällisesti, tutkimuksessa on tuotettava jotain, mitä ei ole ennen sanottu, tutkimuksesta on oltava hyötyä muille ja tutkimuksen on annettava riittävät perusteet julkiselle keskustelulle. (Vilkkä, 2007, 30–31.)

Tutkimuksen menetelmävalinta lähtee tutkimusongelman pohjalta. Kyseessä on siis se, mihin tai millaiseen kysymykseen ratkaisua ollaan hakemassa. Näiden tutkimusmenetelmien luotettavuutta tutkitaan ja arvioidaan tieteellisten periaatteiden perusteella. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta lähestyy kysymystä käytännöllisemmältä pohjalta. (Toikko & Rantanen, 2009,19.)

Yleensä kehittämismenetelmän tarkoitus on olettaa, että kyseisellä menetelmällä saadaan aikaan tuloksia. Kehittämisen välineistöä voidaan ymmärtää vaikka sen mukaan, selvitetäänkö niillä kehittämisen tarvetta, ylläpidetäänkö niillä kehittämiseen liittyviä prosesseja vai arvioidaanko sitä, onko pysytty tavoitteessa. Toiset kehittämismenetelmät kohdistuvat idean jalostamiseen, toiset ideaan itseensä. (Emt., 19) Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä vastausta haetaan valtakunnallisella tasolla, yhden hankkeen näkökulmasta.

Oma opinnäytetyöni on tutkimuksellinen kehittämistyö, jonka toimintaa ohjaa etnografinen ajattelutapa. Opinnäytetyön tekemistä aloittaessani tein päätöksen, että haluan osallistua, olla mukana ja tutustua toimintaan myös itse. Koin, että osallistumalla toimintaan saan omakohtaista kokemusta tutkimastani aiheesta. Lisäksi hankkeessa toimivat nuoret halusivat, että osallistun harjoituksiin istumisen ja sivustaseuraamisen sijaan. Jos olisin halunnutkin jäädä seuraamaan sivusta, nuoret hakivat minut mukaan harjoituksiin kädestä pitäen. Näin ollen luonteva valinta tutkimusmenetelmiksi olivat havainnointi ja osallistuva havainnointi. Jatkossa huomasin, että havainnoinnin kautta saatu tieto oli enemmän taustatietoa, joten koin tarpeelliseksi syventää tietoa myös haastatteluilla. (Vilkkä, 2007, 44–45 ; Kananen, 2017, 82–91.)

Olen toteuttanut tutkimustani havainnoimalla hankkeen toimintaa osallistuvan havainnoinnin menetelmin sekä ulkopuolisena havainnoijana. Lisäksi olen haastatellut hankkeeseen osallistuneita nuoria ja Zodiakin senioreita. Taustaa tutkimukselleni antavat myös keskustelut ja kyselyt hankkeen taiteilijoiden ja Zodiakin eri toimijoiden kanssa. (Vilkkä, 2007, 44–45 ; Kananen, 2017, 82–91.)

Havainnointi avasi kehollisen työskentelyn merkitystä kotoutumisen eri teemoissa, mutta haastatteluissa ja yhteisissä keskustelutuokioissa havainnoinnin sisällöt saivat uutta sisältöä. Haastatteluista löysin myös dialogisuuden merkityksen kotoutumisen onnistumisessa. (Kananen, 2017, 82–91.)

2.3 Osallistuva havainnointi

Saadakseni riittävän monipuolista tietoa, valitsin tutkimusmenetelmäksi havainnoinnin ja osallistuvan havainnoinnin. Havainnointia toteutin muutamana päivänä kuukaudessa, niin, että olin vähintään joka toinen viikko paikalla ryhmän harjoituksissa yhteensä kuitenkin yhdeksän kertaa harjoituksissa ja kaksi kertaa Mashallah – teoksen esityksessä. Aluksi havainnointini perustui ihmisten välisen vuorovaikutuksen, erilaisen teatterin ja tanssin menetelmien käyttämiseen ja siihen, mitä milloinkin eri harjoituksissa tapahtui, mitä kukin sanoi tai miten ihmiset ottivat toiset ja minut huomioon. Maahanmuuttajanuorten kanssa tehtävä osallistuva havainnointi on erityislaatuista, etenkin kun oma osallistuminen tarkoittaa havainnoinnin tekemistä yhdessä treenaten. Mukana olleiden nuorten suomen kielen taito oli osittain puutteellista, joten keskustelu jäi monin paikoin small talkin tasolle. Toteuttamani havainnointi oli strukturoimatonta havainnointia, jossa ei ole valmista listaa asioista, mitä tutkitaan. (Kananen, 2017, 85.)

Havainnointi antoi minulle paljon taustatietoa ja opetti ymmärtämään kyseistä ryhmää ja sen toimintamalleja. Havainnointimateriaalini on aika tunnepohjainen ja havainnointipäiväkirjani reunoilla on paljon erilaisia huudahduksia sekä piirroksia. Tämä kertonee siitä, että jokaisen havainnointikerran aikana olen huomannut positiivista muutosta, sitä, että toiminta on vienyt nuoria eteenpäin, he ovat saaneet ja oppineet jotain uutta. Se myös voi kertoa siitä, että taide ylipäätään on tunteita herättävää.

Havainnointi sopii opinnäytetyöhöni aineistonkeruumenetelmäksi hyvin, koska opinnäytetyössäni tutkitaan sen tyyppistä ilmiötä, josta havainnointimenetelmällä saadaan riittävästi tarpeenmukaista informaatiota. Havaintojen teko on tärkeä osa arkielämäämme, olennainen osa siitä, miten ympäristöämme hahmotamme, miten reagoimme, kuinka haluamme ymmärtää näkemäämme ja kokemaamme. Se on monikerroksista ja kertautuvaa, etenkin ajatellen sitä, että aiemmin tehdyt havainnot antavat pohjaa ja tukea uusille havainnoille, erilaiset havainnoinnit kiinnittävät huomion, kiinnostavat ja odottavat vastausta. (Grönfors, 2015, 146.) Havainnointi ja osallistuva havainnointi kytkevät kerätyn tiedon kontekstiinsa muita tutkimusmenetelmiä paremmin. Asioita tehdään niiden yhteyksissä ja voidaan liittää kontekstiinsa itse tilanteessa. Havainnoinnissa saadaan esille normiin liittyvää käytöstä ja niin sanotusti syvempää

tietoa normien ympäriltä, kuin esimerkiksi teemahaastattelussa. Normeista poikkeamiseen usein reagoidaan ja reagointi tekee normin myös näkyväksi. Näin ollen tutkijan on mahdollisuus huomata konkreettisesti, mistä on kyse. Havainnoinnissa voidaan saada tietoa ihmisen erityyppisistä käyttäytymismalleista jossain ryhmissä tai tutkittavat voivat muuttaa omaa käytöstään havainnointitilanteissa kun taas teemahaastattelun myötä saatetaan saada syvempää tietoa. Kun halutaan saada paljon yksityiskohdista tietoa, on havainnointi oikea tapa. Havainnointi antaa selkeämpää kuvaa siitä, mitä todellisuudessa tapahtuu. Havainnointitietoa voidaan myös helposti yhdistää toisella tavalla kerättyyn aineistoon. Havainnoinnin avulla voidaan kuvailla ja näin ollen syventää haastatteluaineistoa. Voidaan myös ensin haastatella yhtä tiettyä joukkoa, jonka jälkeen valitaan tästä ryhmästä havainnoitavaksi pienempi joukko. Näin saadaan laajempaa tietoa tutkittavasta aiheesta. Havainnointi on työläs ja aikaa vievä menetelmä, joten sen valinta tehdäänkin aina perustellusti. (Emt., 149–151.) Tässä tutkimusaineistossa keräsin aineistoa ensin havainnoiden ja sen tueksi haastattelin hankkeen nuoria ja muita toimijoita. Koin parhaakseni toteuttaa haastatteluja havainnoinnin tueksi. Puolistrukturoidut ryhmä- ja yksilöhaastattelut tukivat havainnoista keräämäni aineistoa ja antoivat tutkimukselleni huomattavaa lisäarvoa.

Laadullisessa tutkimuksessa korostuu kentältä saatavan aineiston merkitys teoreettisen tarkastelun jäsentäjänä. Tutkimuksessa tulisi antaa tilaa tarkasteltavasta käytännöstä nouseville ominaispiirteille ja niiden pohjalta tapahtuvalle ilmiöiden tarkastelulle. Laadullisen tutkimuksen voi katsoa olevan vähitellen tapahtuvaa tutkittavan ilmiön käsitteellistämistä, ei etukäteen hahmotetun teorian testausta. (Kiviniemi, 2015, 78.) Aineiston keruun ja teorian kehittämisen vuorovaikutteisuus on luontevaa. Aineiston analysoinnin kautta kehitetyt ensimmäiset käsitteet eivät välttämättä ole lopullisia, mutta ne auttavat tutkijaa kehittämään tutkimusasetelmaansa eteenpäin. Teoreettisten näkökulmien jäsentämisen tarve saattaa merkitä myös paluuta kentälle täydentämään aineistonkeruuta. (Emt., 79.) Näin oli myös omassa tutkimuksellisessa työssäni. Havainnointi antoi tutkimusasetelmalleni uusia näkökulmia ja siksi oli tärkeää palata jatkamaan aineiston keruuta haastatteluin.

2.4 Puolistrukturoidut ryhmä- ja yksilöhaastattelut

Puolistrukturoidut haastattelut ovat strukturoitujen ja strukturoimattomien haastattelujen välimaastossa. Puolistrukturoiduissa haastatteluissa kaikkia haastattelun näkökohta ei ole lukkoon lyöty, mutta joku niistä saa olla. Teemahaastattelu on tunnetuimpia puolistrukturoituja haastattelumuotoja, jossa läpikäydään samat teemat ja aihepiirit, kysymysten muotoilu ja järjestys voivat kuitenkin vaihdella. Strukturoimaton haastattelu kulkee haastateltavan ehdoilla. (Ruusuvuori & Tiittula, 2005, 11–12.)

Että saisin riittävästi materiaalia ja reliabiliteettia tutkimukseeni, päätin kerätä tietoa myös yksilö- ja ryhmähaastattelujen muodossa. Päätin haastatella hankkeeseen osallistuneita nuoria ja hankkeeseen osallistuneita Zodiakin senioritanssijoita pienryhmissä. Valitsin haastatteluryhmiksi naisoletettujen ja miesoletettujen nuorten ryhmät. Niiden lisäksi haastattelin Zodiakin senioritanssijoita omana ryhmänään, joten haastateltavia ryhmiä tuli yhteensä kolme. Ryhmiin osallistuivat ne nuoret, jotka sattuiivat haastattelukerralla olemaan paikalla. Tein haastattelulle rungon, jossa esitin muutamia tärkeäksi kokemiani kysymyksiä. Näitä kysymyksiä noudatimmekin aika tarkalleen maahanmuuttajanuorten ryhmähaastattelujen aikana.

Haastattelujen rakenne muuttui huomattavasti Zodiakin senioritanssijoiden haastattelussa. Samaa äidinkieltä puhuvien kanssa voi jutella ja antaa tilanteen kulkea omalla painollaan, koska asiaa syntyy luonnostaan ryhmässä, joka muistelee itselleen tärkeää asiaa. Maahanmuuttajanuorten haastattelutilanne olisi pitänyt sen sijaan järjestää mahdollisuuksien mukaan selkokielellä ja tilanteeseen olisi tullut kiinnittää enemmän huomiota, koska kyseessä olivat henkilöt, joista tiesin etukäteen, että heidän kielitaitonsa on vaihteleva. Tämän tyyppiset etukäteisvalmistelut on syytä huomioida silloin, jos vastaajina ovat henkilöt, jotka vastaavat kysymyksiin jollain muulla kielellä kuin omalla äidinkielellään.

Huomasin, että maahanmuuttajanuorten pienryhmähaastattelu oli paikoitelleen erittäin vaikeaa ja olin tehnyt kysymyksistä liian vaikeita nuorten kielitaitoon nähden. Haastattelutilanne toteutettiin Zodiakin harjoitusten jälkeen viimeisellä intensiiviviikolla ennen ensi-iltaa Kiasma-teatterissa, tanssijoiden taukotilassa. Ensimmäinen, naisoletettujen

ryhmä, haastateltiin niin, että kaikki kulkivat ohi tai tulivat viettämään aikaa taukotilassa. Tämä oli minulle outoa, ja huomasin jännittäväni haastattelutilannetta. Jännitys myös siirtyi haastateltaviin. Tila oli täynnä ihmisiä, eikä kenelläkään ollut yksityisyyttä puhua ja vastata kysymyksiin. Tämä vaikutti omaan haastattelukykyyni, mutta varmasti myös nuorten kykyyn puhua, ymmärtää kysymyksiä ja ylipäätään olla tilanteessa. En osannut puuttua tilanteeseen. Olen pohtinut tilannetta ja tulen siihen tulokseen, että minun olisi tullut puuttua haastattelutilanteen epämääräisyyksiin omasta roolistani käsin. Toisaalta, ryhmästä oli jo tullut hyvin turvallinen yhteisö sen jäsenille, joten siksi koin toimintamuodon luontevana osana ryhmän dynamiikkaa. Olin myös nähnyt tämän tyyppistä toimintaa aiemmin havainnoidessani hankkeen toimintaa. Olin pohtinut mahdollisen tulkin hankintaa haastatteluihin avuksi, mutta päätin kuitenkin pysyttäytyä suomen kielessä, olihan hankkeen kotikielenä suomi ja tarkoitus oppia kieltä toiminnan myötä. Suoritin haastattelun loppuun tämän tilanteen vallitessa. Jännitys vähän laukesi ajan kuluessa, mutta kysymykset olivat aika vaikeita nuorille, erityisesti niille henkilöille, joiden suomenkielen taso oli heikompi. Vastaaminen oli vähän vaivaannuttavaa, koska miesoletetut olivat osan ajasta odottamassa omaa vuoroaan samassa tilassa.

Miesoletettujen haastattelutilanteeseen jäi kuitenkin mukaan yksi naisoletettujen ryhmästä, koska koki voivansa ilmaista itseään paremmin tässä ryhmässä. Haastattelujen lisäksi nuoret saivat myös piirtää omakuvansa ennen ja jälkeen projektin. Tämä oli myös vähän vaikeaa, koska osa nuorista ei ollut koskaan piirtänyt – ainakaan omakuvaa. Omakuvista yksi kuvapari nosti päätään ajatuksia herättävänä. Olen käyttänyt ryhmähaastattelumateriaaleja pääasiassa taustatietoina ja paneutunut enemmän yksilöhaastatteluihin. Noin kuukausi ensi-illan jälkeen haastattelin kahta hankkeessa mukana ollutta nuorta koulupäivän aikana. Haastateltaviksi valikoituivat maahanmuuttajanuoret, joilla oli ollut selkeä rooli myös Mashallah! -esityksessä. Yksilöhaastattelut onnistuivat paremmin ja olivat haastattelijallekin turvallisempia tilanteita kuin ryhmähaastattelut.

2.5 Aineiston käsittely ja analysointi

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruuta ja analyysia tehdään vuorotellen, muutoin tutkimus etenee yleisen tutkimusprosessin mukaisesti. Aineistoa analysoidaan ja sen jälkeen jatketaan aineiston keruuta, jota analysoida. Aineiston keruu- ja analysointisyklejä voi laadullisessa tutkimuksessa olla useita, eikä tutkimuksessa voida määrittellä etukäteen, mitä tietoa tarvitaan ja paljonko sitä pitäisi olla. (Kananen, 2017, 131.)

Äänitys antaa mahdollisuuden raportoida haastattelu tarkemmin. Silloin, kun tutkimus on äänitetty ja yhteismitallistettu riittävällä tarkkuudella, valmiin tutkimuksen lukijoilla ja arvioijilla on mahdollisuus nähdä vuorovaikutus, missä tutkimuksen tulokset ovat syntyneet. Silloin on mahdollisuus myös arvioida esiin nostettuja havaintoja ja sitä, kuinka laajasti havainnot ovat haastattelijan tulkintoja tai jäsennyksiä tai miten kysymyksen muotoilut ovat vaikuttaneet kategorisointiin ja näkemykseen tutkimuskohteesta. (Ruusuvoori & Tiittula, 2005, 14–15.) Olen äänittänyt kaikki haastattelut ja yhteismitallistanut eli litteroinut ne äänityksen pohjalta. Olen toteuttanut litteroinnin melko sanatar-kasti. Osan haastatteluista olen litteroinut tarkemmin. Olen kuitenkin hieman stilisoinut ja jättänyt turhia lisäsanoja ja äännähdyksiä litteroinnista pois, koska koen, että tärkeintä on saada tekstistä mahdollisimman ymmärrettävä. Olen tehnyt haastatteluja maahanmuuttajille, joiden suomenkielen taito on ollut vaihtelevaa – osin heikkoa, siksi litteroinnin ymmärrettävyyteen on pitänyt tehdä parannuksia. Haastatteluissa on selvää, että henkilön haastattelu on helpompaa ja ajatuksia on helpompi tuottaa omalla äidinkielellään. Tässä tapauksessa haastattelut toteutettiin kuitenkin suomen kielellä. Siksi olen esittänyt haastatteluosuuksissa tukikysymyksiä maahanmuuttajanuorten haastattelutilanteissa, se näkyy litteroidussa aineistossa työn tuloksissa. Litteroidun materiaalin läpilukemisen myötä kehittämistyön teemoja oli enää vaikea olla näkemättä. Havainnointiaineiston lisäksi tämä materiaali oli nyt helposti aseteltavissa loke-roihin.(Kananen, 2017, 132.)

Nostin työstä nousevia kotoutumisen teemoja esille luokittelutaulukossani jonka toteutin taulukko-ohjelmaan. Luokittelussa keskityin teoriaosuudessa esille nouseviin teemoihin: kahdensuuntaiseen tai monisuuntaiseen kotoutumiseen, keholliseen työskentelyyn, dialogiin, näkymiseen ja kuulumiseen. Haastatteluaineistossa nouseekin vahvasti esille juuri nämä teemat. Nostin aiheeseen sopivat vastaukset taulukkoon oikean otsikon alle ja lähdin koodaamaan aineistoa. Valitsin analysointimenetelmäksi sen, että nostin kolmesta puolistrukturoidusta haastattelutilanteen litteroinnista taulukkoon otsikoiden alle analysoitavaksi relevanteiksi kokemiani vastauksia. Aineistoni avautui teoriaperustan päälle materiaaliksi. (Kananen, 2017, 132–133.)

2.6 Tutkimuseettisiä kysymyksiä

Havainnointiin liittyvät tutkimuseettiset kysymykset ovat paljolti samoja kuin missä tahansa tutkimuksen teossa ja aineiston keruussa. Havainnointiin liittyy paljon yksityisyyteen liittyviä kysymyksiä. Luottamuksellisuus ja tietosuoja-asiat voivat olla havainnointiin liittyviä erityispiirteitä, erityisesti sen vuoksi, että havainnoinnissa voidaan käyttää erilaisia aineistonkeruumenetelmiä, videoinnista muistiinpanoihin. Itse pitäydyin haastattelujen äänittämisessä. On hyvä huomioida kaikessa tutkimuksessa lakeihin ja asetuksiin kirjatut yksityiselämän suojaa turvaavat kirjaukset. Tutkimuksen teossa henkilötietolaki määrittelee toiminnan suunnan. (Kuula 2011, 80–81.) Ihmisellä on oikeus henkilötietolain mukaan päättää itseään koskevien tietojen käytöstä ja elää yksityiselämänsä ilman toisten siihen puuttumista. Tämä ilmentää ihmisten itsemääräämisoikeutta. Ihmisillä on myös vapaus tehdä omaa elämänsä koskevia päätöksiä ja heillä on oikeus määrätä suhteistaan toisiin ihmisiin. Tutkimussuhteen solmimisen vapaus ja oikeus saada tutkijan taholta kunnioitusta ja suojaa kuuluu tähän myös, (Emt., 86.) Havainnointi ja tutkimus yleensä, vaatii tutkittavan luvan, joten eettisiä kysymyksiä mietittäessä on tärkeää muistaa kysyä tutkittavilta tutkimuslupa. Eri yhteisöjen tutkimiseen tarvitaan lupa yhteisön johdolta, esimerkiksi ammattiliitot voivat pitää normaalina edunvalvontana jäsentensä tutkimisen sääntelyä. Eri laitokset edellyttävät virallista tutkimuslupaa laitoksen johdolta, ja luvan saanti edellyttää tutkimussuunnitelmaa. Lisäksi

aineiston analyysissä ja raportoinnissa pitää muistaa oikeat viittaustekniikat ja muut rakenteelliset seikat tekstin kiinnostavuuden lisäksi. (Grönfors, 2015, 154–159.)

Oma tutkimuskohteeni on hanke, jonka toteuttaa Humanistinen ammattikorkeakoulu. Hankkeeseen osallistuneet nuoret ovat lähtökohtaisesti sitoutuneet hankkeen toimintaan ja siitä tehtävään tutkimukseen. Olen käynyt tiivistä keskustelua hankepäällikön kanssa siitä, miten tutkimuseettiset näkökulmat vaikuttavat tutkimusaineistoni julkiseen esittämiseen. Osa hankkeesta toteutettuja opinnäytetöitä on jouduttu muuttamaan tai poistamaan julkisesta levityksestä, koska opinnäytetyöt ovat vaarantaneet hankkeessa mukana olleiden yksityisyyttä ja turvallisuutta. Olen ratkaissut eettiset kysymykset niin, että tutkimustulokset ovat anonymisoitu riittävällä tarkkuudella.

Tutkimuksellisessa kehittämistyössäni anonymisointi tarkoittaa sitä, että en kerro havainnointiini tai haastatteluihini liittyvien nuorien nimiä tai taustoja laajemmin. Avaan työni tuloksissa nuorten haastattelut vain oletetun sukupuolen perusteella, en avaa laajemmin sitä, mikä kulttuurinen tai etninen tausta osallistujalla on. Olen haastatellut kehittämistyössäni myös Zodiakin senioreja ja hankkeen muita toimijoita, mutta heidän kohdallaan anonymisointia en ole toteuttanut niin laajasti kuin nuorten kohdalla. Olen kysynyt ja saanut luvat – sen pohjalta olen myös työssäni toiminut. (Ruusuvuori & Tiitula, 2005, 17–18.)

3 KOTOUTUMINEN

Kotoutumisesta puhutaan eri keskusteluissa monin termein. Kotoutumisen termistö ei ole haastavaa pelkästään omassa maassamme sillä eurooppalaisessa kontekstissa samasta aiheesta voidaan puhua monin eri nimin. Siitä, missä suomalaisessa keskustelussa käytetään termiä kotoutuminen, kansainvälisessä keskustelussa puhutaan yleensä integraationa.

Kotoutumisesta käytetään myös paljon muita termejä, kuten englanninkieliset ilmaukset adaptation (sopeutuminen), adjustment (mukautuminen), absorption ja assimila-

tion (sulautuminen) sekä inclusion (sisään sulkeminen, inkluusio). Eri kielissä käytetään muita termejä, kuten esimerkiksi ruotsin etablering ja hollannin inburgering, (Saukkonen, 2016.)

Kotoutuminen on kuulumista, tunnetta siitä, että on kotonaan. Tässä luvussa avaan kotoutumisen eri käsitteitä, kotouttamista ja kahdensuuntaista kotoutumista sekä sitä, miten määrittelen kotoutumisen kehittämistyössäni. Näen kotoutumisen muodostuvan eri osa-alueista, joita ovat muun muassa kuulumisen tunne, näkyväksi tuleminen, osallisuus ja niiden myötä yhteiskuntaan kiinnittyminen. Näihin käsitteisiin kuuluu vahvasti myös identiteetin käsite. Tässä työssä käsittelen kotoutumisen eri puolia ja avaan kahdensuuntaista kotoutumista haastaen ja rohkaisten yhteiskuntaa kahdensuuntaisen kotoutumisen toteuttamiseen myös käytännössä.

Kotoutuminen on keskinäisen muuttumisen kahdensuuntainen prosessi, väestön monimuotoistuessa, jossa yhteiskunta muuttuu sekä maahanmuuttaja hankkii tietoja ja taitoja, joita tarvitsee yhteiskunnassa ja työelämässä. Maahanmuuttajan omalla motivaatiolla, sitoutumisella ja omatoimisuudella on tässä prosessissa suuri merkitys. Keskinäiset oikeudet ja velvollisuudet liittyvät kotoutumisprosessiin. Maahanmuuttajan on saatava yhteiskunnalta riittävät mahdollisuudet aktiiviseen osallistumiseen ja kotoutumiseen. Molempien osapuolten tulee huolehtia vuoropuhelun ja rakentavan keskustelun ylläpitämisestä välillään. Kotoutuminen on jatkuvaa ja pitkäkestoista. Kotoutuminen tapahtuu aina vuorovaikutuksessa suomalaisen yhteiskunnan kanssa, erityisesti arkisissa tilanteissa ja lähiyhteisöissä, kuten koulussa, varhaiskasvatuksessa, harrastustoiminnassa ja työpaikoilla. (Kotouttamisen osaamiskeskus, N.d.)

3.1 Laki kotoutumisen edistämisestä

Laki kotoutumisen edistämisestä (2010/1386) tuli voimaan 1. syyskuuta vuonna 2011. Lain tavoitteena on vastata maahanmuutossa viime vuosina tapahtuneeseen kasvuun ja monimuotoistumiseen tukemalla maahanmuuttajien osallisuutta yhteiskunnassa. (Kotouttamisen osaamiskeskus N.d.).

Laki kotoutumisen edistämisestä (2010/1386) tukee sekä edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuuksia osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Kie-liopinnot, tieto yhteiskunnasta ja kulttuurista sekä koulutus- ja työllistymismahdollisuuksista tulee tarjota maahanmuuttajalle erityisesti silloin kun maahanmuuttaja on ollut maassa vasta vähän aikaa.

Laissa säädettyjen toimenpiteiden tavoitteena on edistää maahanmuuttajien mahdollisuutta saada tasavertainen asema muun väestön kanssa yhteiskunnassa niin oikeuksien kuin velvollisuuksienkin osalta. Lain tarkoituksena on myös tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden ja myönteisen vuorovaikutuksen edistäminen eri väestöryhmien välillä. Ajatuksena on, että näillä toimenpiteillä tuetaan kaksisuuntaista kotoutumista. (Laki kotoutumisen edistämisestä 2010/1386.)

Kahdensuuntainen kotoutuminen on yhtäältä kotouttavia toimenpiteitä ja toimia, joita valtio tarjoaa maahanmuuttajalle, mutta toisaalta myös mahdollisuutta koko yhteiskunnan muutokselle, jota maahan muuttaneet tarjoavat yhteiskuntaan. Kahdensuuntainen kotoutuminen on dialogi, jonka myötä kotoutuu koko yhteiskunta ja se on kaikkien velvollisuus. Koko suomalaisen yhteiskunnan ja kantaväestön edustajien tulee oppia elämään tilanteessa, jota määrittää enemmän monimuotoisuus kuin yhteneväisyys. (Saukkonen, 2013, 93.)

Kotoutumislaki kohdistuu henkilöihin, joilla on rekisteröity oleskeluoikeus tai voimassa oleva oleskelulupa Suomessa tai niihin joille on myönnetty oleskelukortti ulkomaalaislain mukaisesti. Lakia sovelletaan myös EU:n ja Pohjoismaiden kansalaisiin sekä heidän perheenjäseniinsä. Laki ei kuitenkaan koske henkilöitä, joilla on Suomen kansalaisuus. Myös maahan tilapäisesti muuttavilla henkilöillä, kuten tilapäisen oleskeluluvan työn perusteella saaneilla ja opiskelijoilla, on mahdollisuus saada laissa mainittuja palveluita. (Kotouttamisen osaamiskeskus, N.d)

Lain tavoitteena on, että kaikille maahanmuuttajille on mahdollisuus tarjota perustietoa suomalaisen yhteiskunnan säännöistä ja tavoista, työelämästä sekä kotoutumista tukevista palveluista. Lain painopisteenä on maahanmuuttajan alkuvaiheen kotoutumisen tukeminen tiedotuksen, neuvonnan ja ohjauksen lisäämisen myötä. (Emt.)

Kotouttamistoimenpiteistä ja -palveluista maahanmuuttajille annetaan selkeä kokonaisuus. Alkukartoituksen myötä pohditaan henkilön koulutus- ja työhistoriaa sekä kielitaitoa ja elämäntilannetta yleensä. Maahanmuuttajan yksilöllinen palvelutarve ja perheen tilanne ovat kotouttamispalvelujen tarjonnan keskiössä. Laissa määritellään myös ministeriöiden, ELY-keskusten, aluehallintovirastojen, kunnan ja TE-toimistojen roolijako kotoutumisen edistämiseksi. (Emt.)

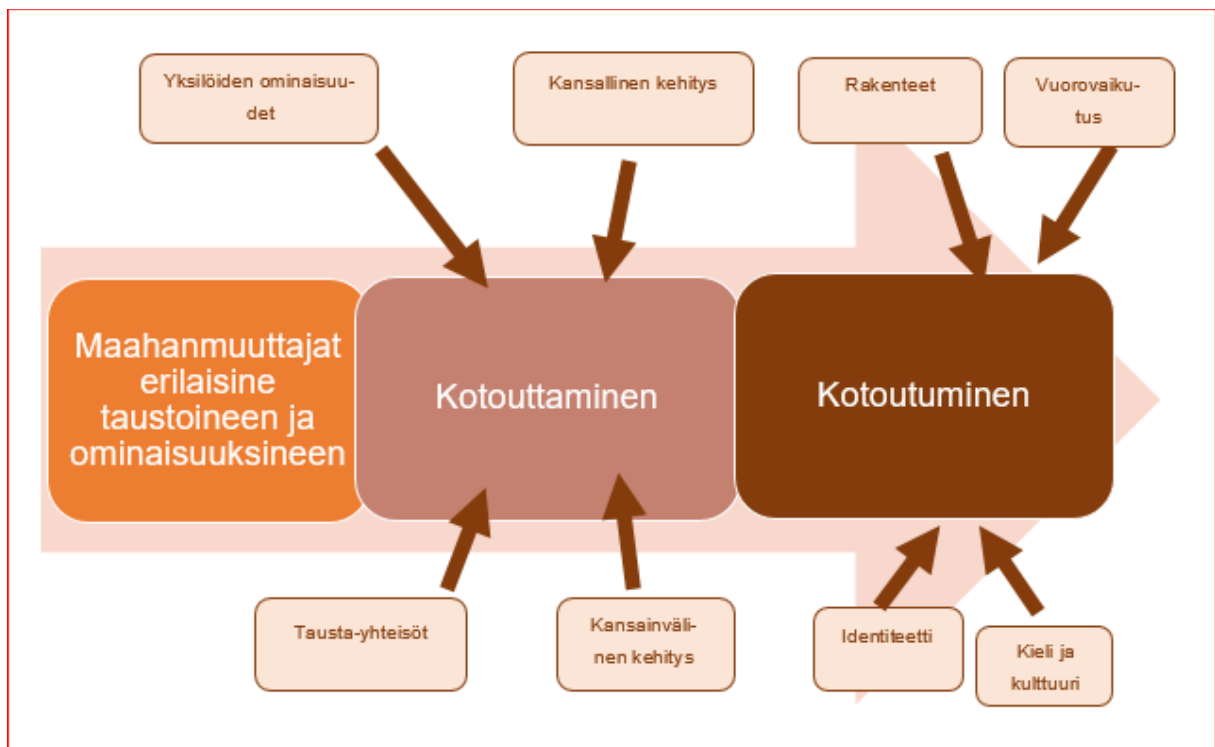
3.2 Kotouttaminen

Kotouttaminen tarkoittaa kaikkia niitä yhteiskunnan ja yhteisöjen tarjoamia toimia, joita kotoutumisprosessissa vaaditaan. Suomalaisessa kotouttamispolitiikassa on nähty kotoutuminen vahvasti koulutuksen ja työn tekemisen kautta. Suomalainen kotouttamispolitiikka on lähtökohtaisesti ajatellut kotouttamisen myös kahdensuuntaisena. Koko suomalaisen yhteiskunnan ja kantaväestön edustajien tulee oppia elämään tilanteessa, jota määrittää enemmän monimuotoisuus kuin yhteneväisyys. Vaikka erinäiset asiakirjatekstit ja lainsäädäntö antaa olettaa, että suomalainen kotouttamispolitiikka on hyvällä mallilla, on käytännön kotouttamistyö monin tavoin puutteellista. Käytännön toimet kohdistuvat maahanmuuttajien eräänlaiseen sulautumiseen suomalaiseen yhteiskuntaan. (Saukkonen, 2013, 92–97.)

Kotouttamistoimet voidaan jakaa suppeampaan ja laajempaan kokonaisuuteen. Kotouttamispolitiikka on yleensä keskittynyt vain kielen oppimiseen ja työllisyyden edistämiseen. Lisäksi oikeus kotouttamispalveluihin kestää vain jonkin aikaa. Kotoutumisen edistämisenä voidaan nähdä kaikki ne toimet, jotka suoraan tai epäsuorasti tukevat maahanmuuttajien asettumista sekä toimijuutta Suomessa ja tukevat yhteiskunnan kahdensuuntaista kotoutumista.

Kotoutumisen katsotaan olevan prosessi, jonka myötä maasta toiseen muuttanut henkilö löytää oman paikkansa ja toimijuutensa yhteiskunnassa. Kotoutumisen ajatellaan olevan kyseisen prosessin lopputulos ja kotouttaminen tätä prosessia edistäviä toimenpiteitä. (Saukkonen, 2016.)

Kokonaiskuva kotouttamisesta ja kotoutumisesta voidaan Saukkosen mukaan esittää oheisen kuvion avulla. Siinä on kootusti maahanmuuttajien integroitumiseen liittyvät tärkeimmät asiat. Kaavio avaa kotoutumisen yksilön ja yhteiskunnan sekä laajemmin globaalin kautta. Saukkonen (2016) esittää, että maahanmuuttajia kotoutetaan yhteiskuntaan erilaisin toimin huomioiden kansainvälisen kehityksen, kansallisen kehityksen, yhteisöjen ja yksilöiden ominaisuudet sekä heidän taustansa. Toisille kotouttamistoimet ovat laajoja, toisille suppeita, riippuen aivan yksilön ja yhteisön tarpeista ja kansallisesta tai kansainvälisestä kehityksestä. Lopulta yksilön kotoutumiseen vaikuttavat rakenteet, kieli ja kulttuuri, mutta toisaalta kotoutuminen ehkä myös muodostaa uudenlaisia identiteettejä ja vuorovaikutusta.

Kuvio 1 Pasi Saukkosen ajatus kotoutumisesta. (Saukkonen, 2016)

3.3 Kotoutuminen

Kotoutuminen syntyy monella tavalla, mutta tärkeintä on ihmisten välinen vuorovaikutus, kohtaaminen, dialogi. Elli Rankka (2014, 26–28.) vertaa opinnäytetyössään kotoutumista kuntoutukseen, joka antaa ihmiselle mahdollisuuden näkyä ja kuulua, olla osa jotain kokonaisuutta, ensin omaa itseään ja omaa kulttuurista identiteettiään täällä, mutta hiljalleen myös omaa yhteisöään ja ympäröivää yhteiskuntaa. (Rankka, 2014, 26–28.) Rankka peilaa ajatuksiaan Järvikosken ja Härkäpään ajatteluun kuntoutuksesta:

Kuntoutuksella pyritään sellaiseen muutokseen yksilön ja ympäristön välisessä suhteessa, joka ilmenee toimintakyvyn ja -mahdollisuuksien parnemisena, parempana selviytymisenä arkielämässä, parempana työkykyä ja selviytymisenä työssä ja opinnoissa, hyvinvointina ja elämänhallinnan vahvistumisena sekä sosiaalisen osallisuuden vahvistamisena. (Järvikoski & Härkäpää, 2011, 14).

Kuntoutusprosessi nähdään yleensä yksilön kasvuprosessina. Uudelleen orientoituminen ja oppiminen ovat kuntoutumisen avainsanoja: sen myötä ihminen saattaa löytää erilaisia voimavaroja itsestään ja oppia hallitsemaan erilaisia tilanteita arkielämässä. Lisäksi hänen taitonsa ja tietonsa lisääntyvät. Kuntoutuksesta puhutaan matkana, jossa kuntoutuja itse valitsee reittinsä ja matkan pääteaseman, mutta myös tekee suurimman osan työstä. Prosessi nähdään kasvuna, kehityksenä, harjoitteluna ja oppimisena, kuin erilaisina hoitoina ja toimenpiteinä. Kuntoutuksen lähtökohta on, että kuntoutuja löytää toiveidensa mukaisen elämäntavan, joka olisi sellainen, minkä hän uskoo olevan mahdollista toteuttaa. (Järvikoski & Härkäpää, 2011, 14–16.) Myös kotoutuminen voidaan nähdä matkana, jossa yksilö ikään kuin kuntoutuu ympäröivään yhteiskuntaan ja sen jäseneksi – tulee yhteisön osaksi ja hiljalleen näkyväksi sekä kuuluvaksi yhteiskunnassa.

Maahanmuuttajalle kotoutuminen voi olla monisyinen ja todella vaikea prosessi. Asettuminen uuteen kulttuuriin voi olla vaikeaa ja stressaavaa. Psykkisen kotoutumisen prosessi voikin kestää useita vuosia. Ihminen menettää maahanmuutossa paljon,

vaikka mitään merkittävää menetystä ei näyttäisi tapahtuneen. Menetykset voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan, joita ovat objektimenetys, sosiaalinen menetys ja autonomian menetys. Objektimenetys on konkreettista. Menetys on esimerkiksi läheisten ihmisten ja heidän läsnäolonsa muodostaman turvallisuuden tunteen puuttuminen uudessa yhteisössä tai autonomian menetys itsenäisyyden, oman pärjäämisen huomattavaa heikkenemistä uudessa maassa. Ihminen voi kokea kulttuurista ja yhteiskunnallista vammautumista. Sitä mukaa kun ihminen oppii kieltä ja pääsee sisälle uuden yhteiskunnan rakenteisiin ja järjestelmään, ikään kuin kuntoutuu yhteiskuntaan, vamman tunne helpottaa hiljalleen. Sosiaalinen menetys on monimuotoisempi kuin aiemmat. Sosiaaliset menetykset voidaan jakaa viiteen osaan. Osaamisen, pätevyyden ja kyvykkyyden mitätöityminen, jolloin yhteiskunta ei tunnista maahanmuuttajan osaamista tai koulutusta vaan esimerkiksi lähettää hänet työvoimapolitiittiseen koulutukseen. Sukupuolten väliset roolimutokset ja identiteettikriisit, jotka ilmenevät esimerkiksi roolien vaihtumisena. Jos länsimaahan muuttaneen pariskunnan nainen on aktiivisempi kotoutuja, miehen ja naisen roolit vaihtuvat, tällöin erityisesti mies kokee sosiaalista menetystä, pahimmillaan muutos voi johtaa eroon. Sukupolvien väliset muutokset ja identiteettikriisit näyttäytyvät, jos lapsi kotoutuu ja oppii kieltä nopeammin kuin hänen vanhempansa. Tilanteessa tulee valtavääritystä, jolloin lapsi pääsee liiaksi vaikuttamaan perheen asioihin ja esimerkiksi joutuu tulkiksi perheen asioissa. Sosiaalisen häpeän tunne nousee siitä, jos ympäröivä yhteiskunta ei hyväksy maahanmuuttajaa. Nuori maahanmuuttaja voi päätyä sulautumaan yhteiskuntaan ja siten joutua vaikeuksiin omassa lähiyhteisössään. (Karvonen, 2018, 8-16.)

Maahanmuuttaja saattaa näyttää eri tilanteissa kömpelöltä, epäluotettavalta ja yksinkertaiselta, mutta todellisuudessa hänellä on vain erilainen kokemusmaailma. Että oppii uuden kulttuuriympäristön tavat, vie aikaa. Liian nopea tulkinta maahanmuuttajasta johtaa todennäköisesti väriin tulkintoihin. (Emt., 8-16.)

Kotoutumisen prosesseihin liittyy monia tekijöitä. Niitä voivat olla esimerkiksi maahanmuuttajien erilaiset yhteiskunnan kulttuuriset tai etniset rakenteet ja heidän erilaiset ominaisuutensa tai taustansa. Vaikuttajia voivat olla myös esimerkiksi kohdemaan tai -paikkakunnan yhteiskunnallinen kehitys eri sektoreilla sekä yleinen kansainvälinen tilanne. Maahanmuuttajat muodostavat monimuotoisen ryhmän ihmisiä. Suomeen on

muutettu monista maista sekä maanosista, joissa olosuhteet ovat olleet toisistaan hyvin erilaisia. Joukkoon mahtuu monia syitä muuttaa Suomeen sekä eri sukupuolta edustavia, eri-ikäisiä ihmisiä. Joillakin on enemmän osaamista, työkokemusta ja koulutusta toisilla vähemmän, ja suomalaisessa yhteiskunnassa joidenkin kyvyt ovat muita helpommin hyödynnettävissä. (Saukkonen, 2016 ; Mannila, 2009, 222–224.)

Kotoutuminen voi olla kovin eritahtista ja tapahtua henkilöstä riippuen hyvin epätasaisesti. Esimerkiksi töissä käyvä henkilö voi olla muuten huonosti kotoutunut, olla negatiivisesti asenteellinen yhteiskuntaa kohtaan. Toisaalta joku, jolla ei ole töitä, on voinut omaksua kieltä ja kulttuuria hyvin. Onnistunut tai edistynyt kotoutuminen nähdään usein onnistuneen kotouttamispolitiikan tuloksena. Yksinkertaistettuna kotouttamistoi-
mien epäonnistumista pidetään syynä siihen, että maahanmuuttajat eivät työllisty yhtä hyvin kuin kantaväestö. (Saukkonen 2016 ; Mannila, 2009, 222–224.) Vaikka valtion kotouttamistoimenpiteet tähtäävätkin työllisyyteen, tämän opinnäytetyön pääajatuksena on keskittyä kotoutumiseen yhteisöjen ja niihin kuulumisen, näkymisen ja kiinnittymisen näkökulmasta. Kotoutumisen epäonnistuminen voisi olla silloin sitä, että henkilö ei koe näkyvänsä tai kuuluvansa – saavansa lupaa liittyä yhteisöön.

Globaali ja kansainvälinen kehitys vaikuttaa kansalliseen ja paikalliseen kotoutumiseen. Tapahtumat maailmalla sekä esimerkiksi talouden globaali kehitys ovat vaikuttamassa kansainväliseen muuttoliikkeeseen. Internet mahdollistaa uutisten ja kehityskulkujen saamisen välittömästi kaikkien tietoon – se vaikuttaa siihen, mitä ihmiset ajattelevat ja tekevät. Jotkut maat pyrkivät vaikuttamaan kansalaisiinsa eri puolella maailmaa. (Saukkonen, 2016)

Saukkosen mukaan OECD näkee kotoutumisen paikallisena ilmiönä. Kaupunkien vastuulla on huolehtia siitä, että kotoutumisprosesseja edistetään riittäväillä ja oikeanlaisilla toimilla. Toimien vaikuttavuudet ja muualta saadut kokemukset ovat avainasemassa kotouttamistoi-
mien suunnittelussa. Esille nousee kotouttamisen muistilista, jonka tarkoitus on auttaa kaupunkeja sekä muita paikallisyhteisöjä ja kotouttamispolitiikan muotoilijoita paikallisen kotoutumisen kehittämisessä. Niin OECD:n kuin Euroopan unionin näkemys kotoutumisen edistämisestä on hyvin lähellä suomalaista kotouttamispolitiikkaa. Siksi OECD:n nostama muistilista pätee myös suomalaisen kotouttamispolitiikan

tukena kaupungeissa sekä myös pienemmissä yhteisöissä. (Saukkonen, 2018, 5.) Voisiko kotoutumisen muistilistaa käyttää erilaisissa hankkeissa ja pienemmissäkin kotouttavissa yhteisöissä?

Pasi Saukkosen (2018, 6.) mukaan muistilista rakentuu neljästä toimintalohkosta, joista ensimmäinen käsittelee kotouttamisen institutionaalisia ja taloudellisia puitteita, hallintaa ja hallintoa, ja toinen kotoutumisprosessien tila- ja aikaulottuvuuksia sekä yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden tunteen rakentumista. Kolmas osa-alue käsittelee paikallistason toimijoiden osaamista kotouttamispolitiikan suunnittelussa ja toteutuksessa. Neljännessä lohossa nostetaan esille rakenteellisen kotoutumisen edistämisen tärkeimmät osa-alueet, joita ovat asuminen, koulutus, sosiaalinen hyvinvointi ja työmarkkinat. (Saukkonen 2018, 6.) Porukalla Pääosaan hanke vastasi oman opinnäytetyöni näkökulmasta näistä osa-alueista yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistamiseen ja kehittämiseen. Lisäksi eri toimialojen välinen yhteistyö toteutui. Mielestäni on hyvä huomioida, että erilaisissa hankkeissa toteutetaan kotouttavia toimia, joiden näkyminen paikallistason toiminnassa tulee huomioida laajemmalla tasolla.

Kuvio 2 Pasi Saukkosen kotouttamisen muistilista. (Saukkonen, 2016)

3.4 Kahdensuuntainen kotoutuminen

Kotoutuminen ajatellaan lähtökohtaisesti kahdensuuntaisena. Toisille kahdensuuntaisuus on sitä, että tarjoamme maahan muuttaneelle kotouttamispoliittikkaa: palveluja, toimia ja toimenpiteitä, jotka edesauttavat henkilön kotoutumista yhteiskuntaan. Näin ollen on maahan muuttaneen henkilön velvollisuus kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan.

Kuten laissa kotoutumisen edistämisestä (2010/1386.), myös tässä työssä kahdensuuntainen kotoutuminen nähdään yhtäältä kotouttavina toimenpiteinä ja toimina, joita

valtio tarjoaa maahanmuuttajalle, mutta toisaalta myös mahdollisuutena koko yhteiskunnan muutokselle, jota maahan muuttaneet kehittävät kotoutuessaan yhteiskuntaan. Kahdensuuntainen kotoutuminen on dialogi, jonka myötä kotoutuu koko yhteiskunta ja se on kaikkien sen jäsenten velvollisuus. Koko suomalaisen yhteiskunnan ja kantaväestön edustajien tulee oppia elämään tilanteessa, jota määrittää enemmän monimuotoisuus kuin yhteneväisyys. Ajatuksena on se, että kahdensuuntainen kotoutuminen muuttaa yhteiskuntaamme moninaiseksi ja monikulttuuriseksi dialogisen kohtaamisen myötä. (Saukkonen 2013, 91–97.) Kotoutuminen on siis kahdensuuntainen prosessi, jossa kotoutuu niin maahanmuuttaja kuin valtaväestö. Kotoutumisessa haetaan sitä, että maahanmuuttaja otetaan mukaan ja hän tulee osaksi yhteiskuntaa, aktiiviseksi toimijaksi. Kahdensuuntainen kotoutuminen kotouttaa vastaanottavaa yhteiskuntaa niin, että onnistuessaan sen kansalaiset ovat osa yhteiskuntaa riippumatta taustasta tai kulttuurista. Kahdensuuntaisessa kotoutumisessa maahanmuuttajilla on oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin, joten näin myös vastaanottava yhteiskunta muuttuu maahanmuuton seurauksena. Ajatuksena on, että kotoutumisessa nähdään mennyt ja tuleva osana yhteiskuntaa, eivätkä ne sido vaan täydentävät toisiaan muodostaen monipuolisemman ja moninaisemman yhteiskunnan. Ruotsissa ajatellaan, että integraatio on koko yhteiskunnan ja kaikkien maassa asuvien yhteinen haaste. Ruotsalaista yhteiskuntaa määrittää lisääntyvä kulttuurinen diversiteetti (mångfald) niin kielten, etnisyyksien kuin kulttuurienkin saralla. (Mannila, 2009, 222 ; Saukkonen, 2016.)

Ruotsissa ja mm. Alankomaissa toteutettu multikulturalismi nähdään nimenomaan niin, että maahanmuuttajalla on oman kielen ja kulttuurin sekä kansallisen tai etnisen identiteetin säilyttämiseen oikeus. Euroopassa integraation käsitettä on käytetty myös erottamaan kokemusta muista kokemuksista, joita ovat esimerkiksi assimilaatio ja segregatio. Ranskalainen kotouttamispolitiikka on lähtenyt siitä, että maahanmuuttajat sulautuvat (assimiloituvat) uuteen kotimaahansa ja luopuvat omasta taustaidentiteetistään ja kulttuuristaan. Suomalaisessa kotoutumisessa on korostettu sitä, että oman identiteetin ja kulttuurin lisäksi maahanmuuttaja tulee osaksi yhteiskuntaa ja kiinnittyy kansakunnan jäseneksi eivätkä eri väestöryhmät eristäydy (segregatio). (Saukkonen, 2013, 91.)

Usein keskustellaan maahanmuuttajien kotoutumisen onnistumisesta tai epäonnistumisesta. Kahdensuuntaisen kotoutumisen näkökulmasta myös kantaväestön kotoutuminen voi olla onnistunutta tai epäonnistunutta, riippuen siitä ovatko he löytäneet paikkansa monikulttuurisessa ja -etnisessä kulttuurissa hyvin vai huonosti. Kahdensuuntainen kotoutuminen voi epäonnistua, mikäli instituutiot ovat epäonnistuneet luomaan edellytyksiä yhdenvertaisuuden toteutumiseksi. Koska kotoutuminen on niin laaja käsite, onnistumisen arviointia tehtäessä olisi tarpeellista selkeyttää se, mitä kotoutumisella tarkoitetaan. (Saukkonen, 2016.)

Kotoutumisvelvollisuus koskee usein vain maahanmuuttajia ja eri vähemmistöjen edustajia, ei kantaväestöä. Haasteena on se, että vaikka kantaväestön edustaja ei näkisi naapuruston tummaihoisia, venäläisiä tai muslimeja yhteiskuntamme tasavertaisena jäsenenä, hänen kotoutumisensa ei katsota epäonnistuneen. Kaksisuuntaisuuteen liittyy eräänlainen kaksoisstandardi: kahdensuuntainen kotoutuminen ei näytä toteutuvan. Vaikka kahdensuuntainen integraatio koskee koko yhteiskuntaa, nähdään se kuitenkin uuden tulijan tehtävänä ja rasistissävytteisissä keskusteluissa nousee esille esimerkiksi näkyvä erilaisuus tai erilaiset kulttuuriset tavat. (Rasilainen, 2016, 21.)

Melody Karvonen (2018, 8-31.) on muuttanut Suomeen vuonna 1973. Hän puhuu artikkelissaan kotoutumista tukevista toimenpiteistä. ”Sujuvan ja hyvän yhteisymmärryksen ja yhteistyön edellytyksenä on ensisijaisesti yhdenvertainen, arvostava ja kunnioitava suhtautuminen toisiin ihmisiin, sekä jatkuva oppimisen asenne.” Hän omaa pitkän kokemuksen maahanmuuttajuudesta ja nostaa esille muutamia kotoutumista tukevia ohjeita, neuvoja ja kysymyksiä. Kahdensuuntainen kotoutuminen kotouttaa niin valtaväestöä kuin maahanmuuttajaakin, joten hyvät neuvot ovatkin tarpeen. Arvostanko ja kunnioitanko jokaista ihmistä kansallisuus- uskonto ja kulttuuritaustastaan riippumatta? Haluanko oikeasti tutustua ja oppia lisää erilaisilta ihmisiltä? Ennakkoluulot ja olettamukset häiritsevät todellista oppimista ja vuorovaikutusta. On tärkeää huomioida omat olettamukset ja ennakkoluulot ja tunnistaa se, että jokaiseen kulttuuriin kuuluu tapoja. Kotoutumisen tukemiseksi on tarpeellista kyseenalaistaa omat tapansa ja antaa tilaa uudenlaiselle ajattelulle. Maahanmuuttaja tarvitsee tukea ja ohjaamista kotou-

tuakseen – ei ole hyvä ohjata liikaa, mutta ei myöskään jättää pulaan. On hyvä huomioida ja tunnistaa omat asenteet sekä oma rooli maahanmuuttajan kahdensuuntaisen kotoutumisen tukemisessa. (Karvonen, 2018, 8-31)

3.5 Osallisuus ja kuulumisen kokemus osana kotoutumista

Yhteisölliset kokemukset uudistavat sosiaalisia suhteita, vahvistavat osallisuutta ja kehittävät dialogisuutta. (Känkänen, 2013, 78).

Osallisuuden toteutumiseen liittyy kolme osa-aluetta: osallistuminen, johonkin kuuluminen ja kuulumisen tunne. Kuitenkin niin, että osallisuus toteutuu vain näiden kaikkien toteutuessa yhdessä. Osallisuus on ihmisen ja yhteisön välinen suhde silloin, kun ihminen kokee olevansa toimijana ja osana yhteisöä. Osallisuutta voi tapahtua monenlaisissa ja monen kokoisissa yhteisöissä ja yhteiskunnallisena osallisuutena yhteiskunnassa. Osallisuuden perusta rakentuu sosiaalisissa suhteissa, joihin liittyy merkityksellisyys ja joiden perusteella voi kehittyä yhteisöön kuulumisen tunne. Toiminnallinen läsnäolo inhimillisten suhteiden välillä on osallistumista. Yhteisön toimintaan osallistuminen antaa mahdollisuuden vuorovaikutukseen: ihmissuhteita rakentavaan ja ylläpitävään yhteistoimintaan. Osallistumisella on iso merkitys osallisuuden toteutumiselle ja se perustuu pääasiallisesti vuorovaikutukseen – sen suhteita luovaan luonteeseen. Että osallisuus voi toteutua, tarvitaan osallistumista ja kuulumista. Pelkkä tunne kuulumisesta ei riitä, koska kuulumisen tunnetta voi olla myös yhteisöissä, joissa yhteisön jäsenet eivät kykene vaikuttamaan yhteisiin asioihin ja antamaan omaa panostaan yhteisön hyväksi. Osallisuuden edellytyksenä on kuitenkin yhteisön ja ihmisen tasapainoinen suhde sekä demokraattinen yhteisö, jossa yhteisön jäsen osallistuu mielekkäällä tavalla ja tulee vuorovaikutuksessa kuulluksi, tunnustetuksi ja nähdyksi yhteisön jäsenenä, arvokkaana yksilönä ja ainutlaatuisena itsenään. (Nivala & Ryyänen, 2019, 138–139.)

Sosiaalisessa osallisuudessa vastaparina on aina syrjäytyminen. Termit kuuluminen ja omistaminen ovat osallisuutta määritteleviä termejä. Osallisuuden kokemus on syrjäytymisen ehkäisyä tai syrjästä pois vetämistä, kuulumista ja osallistumista - osalli-

suutta omaan elämään. Pierre Bordieun kenttäteoriassa ihminen on mukana elämässään kuin pelissä. Kaikilla on omat tavoitteensa ja he saavat kaikki itsenäisesti jotain siitä joukkueesta – kentällä toimimisesta. Jokainen lähtee siis yksilön tasolla toimimaan ja pelaamaan – kamppailemaan omista oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan, mutta myös puhaltamaan yhteen hiileen sen vuoksi, että saa siitä jotain – pääomaa – sisältöä. Bordieu ajattelee asian laajasti rakentaen kentistä yhteiskuntaluokkia. (Heiskala, 2000, 180–183.)

Nivala ja Ryytänen (2019, 177–180.) avaavat Therbornin eriarvoisuutta tuottavia mekanismeja ja niiden vastinpareina tasa-arvoa tuottavia mekanismeja. Therborn osoittaa, että eriarvoisuutta on samalla tavalla mahdollisuus vähentää kuin lisätä. Therbornin eriarvon ja tasa-arvon mekanismit ovat etääntyminen ja lähentyminen, ulossulkeminen ja uudelleenjako. Esimerkiksi positiivinen erityiskohtelu voi olla väline lähentymisen luomiseen. Sitä tuottaa muun muassa se, että tunnistaa yhteiskunnallisia eroja ja pyrkii niiden etäisyyksien tasaamiseen. (Nivala & Ryytänen, 2019, 177–180.)

Tasa-arvon tukemiseen liittyvä toimi on myös osallisuuden mahdollistaminen. Osallisuuden tukemisen myötä voit kyseenalaistaa prosesseja, jotka jakavat ihmisiä sisä- tai ulkopuolisiin ja sulkee heitä ulkopuolelle. (Emt., 177–180.)

Taide ja kulttuuri antavat mahdollisuuden yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvoinnin lisääntymiselle. Taideperustainen yhteisöllinen toiminta luo kumppanuuksia ja saattaa ihmiset yhteen yhteisen tekemisen äärelle. Yhteisölliset taideprojektit yhdistävät eri-ikäisiä ihmisiä ja antavat kasvualustan sosiaaliselle tilalle, joka kutsuu tapaamaan ja kohtaamaan. (Känkänen, 2013, 78.)

Kuuluminen liittyy usein paikkoihin, kuulutaan johonkin alueeseen, tilaan, yhteisöön tai ympäristöön vrt. lohjalainen, helsinkiläinen, suomalainen, ruotsalainen. Vieraan ympäristön tutuksi tekeminen, oman paikan luominen tai löytäminen on kotona olemisen tunteen luomista tai kuulumisen tiloihin kiinnittymistä, kotiutumista. Voidaan ajatella, että kuulumisen tunteen synnyttäminen on erilaisia alkuperään, juuriin tai paikkaan liittyviä ja kiinnittyneitä identiteettejä. Kuulumisen tunne voi toisaalta nousta esiin vasta sitten, kun jokin siinä tunteessa muuttuu, kun joudumme jättämään paikan tai tilan, johon olemme aiemmin kokeneet kuuluvamme. (Hiltunen & Sääsäkilähti, 2019, 9-11.)

Kuuluminen hahmotettiin pitkään identiteetikäsitteen jatkoksi tai jopa sen kritiikiksi. Identiteetti käsitteenä avaa sen, keitä olemme ja erityisesti keitä me haluamme olla, kun taas ajatus jäsenyydestä kertoo sen, mihin tulkitsemme kuuluvamme ja mihin toisaalta saamme kuulua. (Honkasalo, 2003, 159.) Stuart Hall näkee identiteetikäsitteen yhtäältä yhden kulttuurisen identiteetin kautta, toisaalta monien syvien merkittävien erojen myötä siinä, keitä meistä on tullut. Kulttuurisessa identiteetissä on Hallin mukaan kyse yhtä paljon tulemisesta joksikin kuin olemisesta jonakin. Kulttuuriset identiteetit omaavat historian ja ne tulevat jostain. Identiteetit ovat myös niitä sijoja, jotka itse asetamme itsellemme ja joille annamme tilan sekä nimen. (Hall, 1999, 224–227.) Identiteetti on myös sellainen, mihin olemme saaneet mahdollisuuden, jota tässä tapauksessa myös kotoutumisen teemat tuottavat. Että voi säilyttää oman kulttuurisen identiteetinsä, mutta olla täysivaltainen suomalaisen yhteiskunnan jäsen. (Mikkonen, 2018, 44.)

Nykykeskusteluissa kuuluminen ja sen suhde politiikkaan, yhteisöihin ja identiteettiin on teoretisoitu uudelleen. Kuulumisen käsitettä on käytetty tutkittaessa nyky-yhteiskuntien muutoksissa haavoittuviksi tai ”toisiksi” määritettyjä ryhmiä, joiden on ajateltu kärsivän ulkopuolisuudesta. Kenen tehtävä on antaa lupa toisen tunteeseen siitä, että on kotona? Tämän tyyppisten kysymysten määrittely on tärkeää erityisesti nykyisessä yhteiskunnallisessa keskustelussa. (Hiltunen & Sääskilahti, 2019, 13, 23.)

Taidetyöskentely ja taiteen eri menetelmät antavat ihmiselle mahdollisuuden kuulua ja ilmaista itseään, muokata omaa identiteettiään, mutta myös keskustella, osallistua ja näkyä. Taiteen tekeminen yhdessä, oleminen osa teosprosessissa, osallisuus ja osallistuminen luovat mahdollisuuden kiinnittyä yhteisönsä kautta laajemmin yhteiskuntaan. Taideprojekti ja luova prosessi antavat mahdollisuuden uudenlaisen kulttuurin syntymiselle. Vastavuoroinen työskentely parhaimmillaan synnyttää tunteen yhteisöllisyydestä ja kuulumisesta. Kuuluminen johonkin yhteisöön lisää kokemuksia merkityksellisyydestä ja helpottaa kotoutumista. (Mikkonen, 2018, 43.)

3.5.1 Akkulturaatio ja identiteetit

Kuulumisen voi yhdistää akkulturaatioon. Perinteisesti akkulturaatiolla on tarkoitettu ilmiötä, jossa ihmiset eri kulttuureista elävät vuorovaikutteisesti niin, että joko toisessa tai molemmissa ryhmissä kulttuuriset piirteet muuttuvat. Akkulturaation seurauksena vähemmistökulttuuri sulautuu osaksi valtakulttuuria, jolloin se on yksisuuntaista, tai sitten se on kaksisuuntaista, jolloin vähemmistökulttuuri omaksuu uusia piirteitä valtakulttuurista, mutta säilyttää piirteitä omasta kulttuuristaan. Kahdensuuntainen kotoutuminen voidaan nähdä myös kahdensuuntaisena akkulturaationa. Näin luodaan mahdollisuus sille, että molemmissa ryhmissä voi tapahtua kulttuurista muutosta. (Mähönen & Jasinskaja-Lahti, 2013, 254.)

Yksi tunnetuista esimerkeistä akkulturaation kaksisuuntaiseen tarkasteluun on John Berryn malli, jota muun muassa Mähönen ja Jasinskaja-Lahti (2013, 254.) avaavat. Mallin mukaan maahanmuuttaja haluaa olla vuorovaikutuksessa enemmistökulttuurin kanssa, mutta haluaa myös säilyttää oman etnisen kulttuuriperintönsä. Maahanmuuttajan akkulturaatio-orientaatiosta voidaan puhua jo aiemminkin mainituilla nimillä separaatio (suuntautuminen vain omaan kulttuuriin), integraatio (suuntautuminen molempiin kulttuureihin), assimilaatio (suuntautuminen vain enemmistökulttuuriin) tai marginalisaatio (sulkeutuminen molemmista kulttuureista). (Emt., 255.)

Keskeinen akkulturaatioprosessin osa on etninen identiteetti, joka on yksilön subjektiivinen johonkin ryhmään kuulumisen tunne. Enemmistöryhmien jäsenillä on myös oma etninen identiteettinsä, vaikka etnisen identiteetin tutkimuksen tyypillisin kohde ovatkin yleensä vähemmistöryhmät. Minäkuvaan ja etnisten ryhmien välisiin suhteisiin etnisen identiteetin ohella vaikuttaa myös yksilön kansallinen identiteetti, joka voidaan määrittellä sosiaalipsykologisissa tutkimuksissa toisaalta kansalaisyhteiskunnan ja siihen osallistumisen, mutta toisaalta etnisen yhteenkuuluvuuden kautta. (Phinney, Berry, Vedder, Liebkind, 2006, 73- 76.)

Identiteettineuvotteluissa kansallisella enemmistöryhmällä on näkyvä valta-asema. Jos maahanmuuttajan on vaikea kiinnittyä yhteiskuntaan ympärillään, hänen kansallisen ja etnisen identiteettinsä välille muodostuu ristiriita ja konfliktitilanne. Akkulturaatio-orientaatio, joka näkyy maahanmuuttajan käytöksestä, ei välttämättä tarkoita, että

hän luokittelisi itsensä tietyn ryhmän jäseneksi. Se voi tarkoittaa sitä, että henkilö haluaa olla tekemisissä kyseisen ryhmän kanssa. (Emt, 73- 76.) Kuuluminen voi näyttäytyä monin tavoin. Sosiaalipsykologinen omaksuminen viittaa kuulumisen tunteeseen omaan etniseen ryhmään, mutta myös laajemmin yhteiskuntaan. Se kertoo positiivisista asenteista muita etnisiä ryhmiä kohtaan ja halusta liittyä sekä olla kanssakäymisessä ryhmien välillä, mutta myös kulttuurien monimuotoisuudesta yleensä. (Mähönen, 2015, 23.)

3.6 Näkyminen ja kiinnittyminen kotoutumisen mekanismeina

Näkyminen ja tunnustaminen liittyvät identiteettiin ja osallisuuskokemukseen. Kuka antaa sinulle luvan näkyä? Kenen kanssa olet näkyvä? Taiteella on tapana nostaa esille esimerkiksi se, kenen on lupa näkyä yhteiskunnassa. Kenelle taideteoksessa annetaan lupa näkyä – kenen näkökulma nostetaan esiin? Taide voi tuottaa kuulumista taiteen tekemisen, kuluttamisen tai identifikaation myötä. Taide voi olla se paikka erilaisten kuulumisten ja paikkasuhteiden luomiselle ja niistä neuvottelemiselle. Taide muodot antavat tilaa, erilaisia keinoja samastumiselle ja identiteettien synnyttämiseksi. (Hiltunen & Säskilähti, 2019 9-11.) Yhteisölliset kokemukset uudistavat sosiaalisia suhteita, vahvistavat osallisuutta, dialogisuutta. Taideperustainen yhteisöllinen toiminta voi luoda yksinäisyydestä yhteistyötä ja saattaa tuntemattomia ihmisiä yhteen yhteisen tekemisen avulla. Yhteinen tekeminen luo me-henkeä, jotain omaa ja yhteistä totuutta ja kokonaisuutta. Jaetuista ja yksilöllisistä tarinoista voidaan luoda yhteinen muisti ja tilasta syntyy jaettujen kokemusten sulattamo. (Känkänen, 2013, 78.)

Nivala ja Rynnänen (2019, 120–124.) avaavat Honnethin tunnustamisen teoriaa. Tunnustuksessa on kyse ihmisten välisestä huolenpidosta, kunnioittamisesta ja sosiaalisesta arvostamisesta – positiivisen itsesuhteen, luottamuksen ja toimijuuden kehittymistä eli ihmisen potentiaalin todentumista. Tunnustus on tärkeää myös sen vuoksi, että ihminen, joka kokee oman olemassaolonsa arvokkaana, voi myös arvostaa muita. Näin ollen hän voi myös kokea vastuuta maailmasta ja sen tilasta. Perustavanlaatuisesta tunnustamisesta on rakkaus. Tässä rakkaudella tarkoitetaan läheisiä, tunteisiin perustuvia ihmissuhteita, joissa on mahdollisuus olla pidetty ja vapaus tulla hyväksytyksi

juuri sellaisena kuin on. Tunnustus liittyy myös itsekunnioituksen kehittymiseen. Honneth näkee, että itsekunnioitus kehittyy sen myötä, että tulee tunnustetuksi yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. Toinen tunnustuksen taso liittyy itsekunnioituksen kehittymiseen. Itsekunnioitus kehittyy niin, että yksilö tunnustetaan täysivaltaiseksi jäseneksi kansalaisyhteiskuntaan ja, että yksilölle annetaan myös mahdollisuus kantaa täysivaltaisesti jäsenyyteen kuuluvia oikeuksia. Päämääränä on se, että yksilö tulee tunnustetuksi niin laillisesti kuin moraalisesti kykeneväksi osallistumaan ja kantamaan vastuuta yhteisistä asioista. Kolmas tunnustuksen taso Honnethin mukaan on solidaarisuus, joka liittyy kiinnittymiseen ja toimijuuteen – laajempaan sitoutumiseen yhteiskunnassa. (Emt., 120–124.)

Kotoutumisessa ja kotiutumisen tunteessa tärkeää on nimenomaan aidon demokraattisen osallisuuskokemuksen tunteminen. Kotiutumisen tärkeää on myös osallisuuskokemuksen mahdollistava yhteisö ja tila. Taidetoiminta antaa tilaa yksilölle olla, osallistua, näkyä ja kuulua. Sen myötä mahdollistuu myös kiinnittyminen. (Mikkonen, 2018, 41–44 ; Känkänen, 2013, 215.)

Kiinnittyminen voidaan nähdä Honnethin tunnustamisen teorian kautta. Siinä solidaarisuus on avain toimijuuteen. Solidaarisuudella tarkoitetaan tässä sellaista toimijuuden tasoa, joka kehittyy työn ja toiminnan mahdollisuuden myötä. Honnethin tunnustusteoriassa kiinnittymisen tunne on solidaarisuutta. Se, että henkilöllä on mahdollisuus tehdä työtä ja saada siitä tunnustusta on avain asemassa henkilön hyvinvoinnin kannalta. Myös kotoutumisen näkökulmasta tunnustus on tärkeää. Tunnustetuksi tultuaan ihminen haluaa kuulua, kasvaa ja elää muiden kanssa. Solidaarisuus voidaan määrittellä yksilön sitoutumiseksi yhteisöönsä, niin, että hän asettaa omat tavoitteensa toisijaiseksi sosiaalisesti laajemmassa kokonaisuudessa. (Nivala & Ryyänen, 2019, 121–124.)

Taidetyöskentely voi antaa tilaa solidaarisuudelle. Taidetyöskentely ja taiteen eri menetelmät antavat ihmiselle mahdollisuuden kuulua ja ilmaista itseään, muokata omaa identiteettiään, mutta myös keskustella, osallistua ja näkyä. Taiteen tekeminen, oleminen osa teosprosessissa, yhdessä tekeminen, osallistuminen ja osallisuus antavat mahdollisuuden kiinnittyä yhteisönsä kautta laajemmin yhteiskuntaan. Taideprojekti ja luova prosessi antavat mahdollisuuden uudenlaisen kulttuurin syntymiselle. Vastavuo-

roinen työskentely parhaimmillaan synnyttää tunteen yhteisöllisyydestä ja kuulumisesta. Kuuluminen johonkin yhteisöön lisää kokemuksia merkityksellisyydestä ja helpottaa kotoutumista. (Mikkonen, 2018, 43.)

Victor Turner (2007, 157–158.) avaa Buberin yhteisön merkitystä. Buberille yhteisö on suhde konkreettisten henkilöiden, minun ja sinun välillä. Yhteisö on siis keskinäisyyttä, tila, jossa ”vilpittömyys on vankkumatonta”. Yhteisö avautuu usean itsenäisen henkilön – meidän syvimmäksi olemukseksi, jossa jokaisella on oma itsensä ja vastuu omasta itsestään, (Emt., 157–158.) Buberilainen ajattelutapa muodostaa kuvan turvallisesta yhteisöstä ja ryhmästä, jossa jokaisella on itsenäinen paikka, ilman, että joku toinen pyrkii vääristämään yhteisön valtasuhteita. (Emt., 158.)

Ryhmäytymisprosessi syntyy tuttuuden, vuorovaikutuksen ja luottamuksen sekä nauttimisen tunteesta. Ryhmäytymisen tarkoituksena on tutustuttaa ryhmän jäsenet toisiinsa niin, että jokainen ryhmän jäsen kokee olevansa turvassa. Hyvin järjestäytyneessä ryhmässä oppiminen on helpompaa, ja se voi ehkäistä toiseuttamista tai toiseuden tunnetta. Ryhmissä voi olla sovitut säännöt ja harjoitteet. Jäsenten sitouttamiseen tarvitaan yhteistyötä yhteisen tavoitteen saavuttamiseen. Ryhmäyttämiseen ja ryhmänmuodostumisprosessiin tulee varata riittävästi aikaa ja huomiota, sekä asettaa tavoitteita. Sami Sainio (2014, 14–18.) avaa opinnäytetyössään Mikko Aallon ja Reijo Kauppilan ajatuksia. Turvallisen ryhmän muodostuminen on olennaisen tärkeää kiinnittymisen ja osallisuuden tunteen kehittymisessä. Että voi turvallisesti omassa ryhmässä toteuttaa itseään, kuulua ja kiinnittyä, pitää luoda edellytykset turvallisen ryhmän muodostumiselle, kotoutua omaan lähiyhteisöön eli ryhmään.

Kauppilan ajatukset ryhmäytymisestä voidaan jakaa viiteen kehitysvaiheeseen. Ryhmäytymisprosessin voi nähdä kotoutumisen kautta. Nämä vaiheet voidaan nähdä myös teosprosessin kautta. Nämä ryhmäytymisen vaiheet nähtiin monin tavoin myös Mashallah! -harjoitus- ja teosprosessissa. Ryhmäytyminen alkaa muotoutumisvaiheella, jatkuu kuohuntavaiheella ja synnyttää lopulta yhteistoiminnan. Neljäntenä vaiheena on kypsän toiminnan vaihe, jonka jälkeen seuraa ryhmän hajoamisen vaihe. Viides ja viimeinen ryhmän vaihe on siis ryhmän hajoaminen. Tämä on edessä, kun ryhmän tavoitteet on saavutettu ja se on suorittanut toimintansa loppuun asti. (Emt., 14–18.)

4 KEHOLLINEN TYÖSKENTELY

Tanssi, taiten ja tuntien välitettynä ja toteutettuna, voi vahvistaa kokonaisvaltaista, tietoista suhdetta itseen, toisiin ja maailmaan. Tanssin tutkimuksessa ja liikunnan filosofiassa käsite kehotietoisuus on keskeinen, kun kuvataan kehon ja mielen integroitumista ja yhdentymistä. Keho-mieli -integraation, kokonaisvaltaisuuden ja eheyden tukeminen on taiteen, erityisesti tanssin, ydintehtävä kasvatuksessa. (Anttila, 2009, 6.)

Haluan tämän kehittämistyön myötä avata sitä, miten Porukalla pääosaan hankkeessa toteutettu kehollinen taidetyöskentely antoi nuorille uuden tavan kuulua yhteisöön. Keskityn näkymisen, kuulumisen ja kiinnittymisen kautta kotoutumiseen ja sitä tukeviin prosesseihin. Porukalla pääosaan hankkeen Zodiakin toimintakauden aikana kehollinen työskentely oli teosprosessiin osallistumiseen liittyviä erilaisia harjoitteita, Zodiakin TALK -menetelmän erilaisia variaatioita ja itse teoksen tekemistä. Keho ja kehollinen työskentely on oppimisen sekä dialogin ja yhteistyön väline ja näin ollen myös kotoutumisen väline. Kehollinen työskentely näyttäytyy tässä työssä lähes kaikkien niiden taiteellisten menetelmien kautta, mitä Porukalla pääosaan hankkeen Zodiakin harjoituksissa tehtiin. Zodiakissa käytettiin TALK -menetelmää ja muita kehollisia harjoitteita sekä toteutettiin taiteilijoiden näkemystä tulevasta teoksesta, harjoiteltiin tavoitteellisesti tulevaa esitystä varten. Avaan tässä luvussa niitä ajatuksia ja sitä teoriaa keholisuudesta, jotka ovat oleellisia työni kannalta.

Tanssin merkitys kasvatuksessa perustuu sen moniulotteisuuteen ja kokonaisvaltaisuuteen. Tanssilla voidaan yhdistää ihmisen henkinen ja fyysinen ulottuvuus, keho ja mieli. Tanssin avulla voidaan luoda jaettuja merkityksiä, kertoa tarinoita ja tunteita sekä välittää tunnelmia, joita on vaikea sanoin kuvata. Tanssi voi siis vastata myös kotoutumisen kysymyksiin. Tanssi voi vahvistaa ihmisenä olemisen erilaisten ulottuvuuksien, kuten kokemuksellisuuden ja reflektiivisyyden sekä yksilönä olemisen ja yhteisöön kuulumisen välistä yhteyttä. (Emt. 5–7.)

Henkilön tietoisuus kehossa tapahtuvista muutoksista ja elämyksistä voi edesauttaa itsetuntemusta ja koko minuuden rakentumista sekä luoda henkilön tapaa toisiin ihmisiin suhtautumisessa. Myötätunnon tunteminen ja eettinen herkkyyksyntyvät omien tuntemusten ja kehollisuuden tunnistamisen myötä tunteiden tunnistamiseen. Kokeemukset ja niiden erilaiset vivahteet avaavat tunne-elämäämme, ihmisen välistä kommunikaatiota ja toisen ihmisen kokemuksen ymmärtämistä – yhteisöllisyyttä. Eettinen kasvu ja arvomaailma syntyvät ja rakentuvat tunnekokemusten ja kommunikaation vaaraan. Taidemuotona tanssi on omaa luokkaansa, koska se tapahtuu ihmisen kehollisen olemisen kautta ilman välineitä. Tanssi itsessään taitavasti toteutettuna voi vahvistaa suhdetta itseen, mutta myös muihin ja ympäröivään maailmaan. (Emt. 5–7.)

Tanssin tutkimuksessa käsite kehotietoisuus on keskeinen silloin, kun kuvataan kehon ja mielen integroitumista ja yhdentymistä. Keho-mieli -yhteyden ja eheyden tukeminen kasvatuksessa on tanssin perustehtävä. Kehotietoisuuden myötä voidaan paremmin ymmärtää omia tuntemuksia ja kehollisia tapahtumia toisten ihmisten ja ympäröivän maailman kohtaamistilanteissa. Kun voidaan ymmärtää itseään ja tunteitaan paremmin, voidaan myös paremmin lukea toisten tunteita, reaktioita ja kehonkieltä. Dialogisuus ihmisten kesken on muutakin kuin keskustelua sanoin. (Emt. 5–7.)

4.1. Kehollisuus

Miia Ahonen(2019, 16–17.) avaa tanssin määritelmää opinnäytetyössään. Koen, että Ahosen määritelmä kuvaa tämän työn olennaista ajatusta tanssista ja kehollisesta työskentelystä.

Tässä uudessa ja rauhallisessa ympäristössä ymmärrykseni niin tanssista kuin oman kehoni mahdollisuuksista ja valmiuksista laajeni ja syventyi. Opin, että tanssi voi olla paljon muutakin kuin kaunista ja selkeälinjaista liikettä, vaikka toki se on sitäkin. Tanssi voi olla myös hetkeen sidottua olemista, tuntemista ja tunnustelua. (Ahonen, 2019, 16–17.)

Ahonen kuvaa myös Päivi Pakkasan ajatuksia liikkeestä. (Emt., 19.) Liike on yksilön henkilökohtainen koodi. Jokainen käyttää kehoaan ja sen liikkeitä itselleen ominaisella tavalla ilmaista merkityksiä ja tunteita. Liikkeet voidaan nähdä universaalina kielenä, jota ihmiset voivat taustaan ja ikään katsomatta ymmärtää. (Emt., 19.)

Toimimme ihmisten ja asioiden parissa aina kehollisesti, näin kehollisuus on aina mukana ihmisen toiminnassa. Omat kokemuksemme ympäröivästä maailmasta syntyvät oman kehomme kautta. Vastavuoroisesti ympäröivä maailma auttaa meitä rakentamaan kuvaa omasta kehollisuudestamme. Erkka Pönni (2015, 1.) avaa muun muassa Maurice Merleau-Pontyn ajatuksia kehosta niin subjektina kuin objektina. Ihmisen henkisyys ja fyysisuus muodostavat kokonaisuuden, joka on elävä, kokeva ja toimiva kokonaisuus. Kehollisuus tarkoittaa ihmisen omaa kehonkuvaa, joka on ihmisen luoma oma ajatus itsestään, eli fyysisestä kehostaan. Kehonkuvan muodostumiseen vaikuttavat fysiologiset, psykologiset ja yhteiskunnalliset tekijät, kuten media. (Emt., 2.)

Anni Rinta-Harrin (2005, 72.) mielestä termit kehollisuus ja kehollinen ilmaisu ovat ennemminkin ruumiillisuus ja ruumiillinen kokemus. Työni pohjaa taidepedagogiikan kehollisuusajatuksen – keho käsitteenä tarkoittaa kokonaisvaltaista ja syvempää kokonaisuutta. (Rinta-Harri, 2005, 72.) Holistinen ihmisenäkemyks pitää sisällään kehon ja mielen yhteyden. Kehonsa liikkeen kautta ihminen luo kokonaisvaltaisen yhteyden minäänsä. Liike antaa mahdollisuuden luoda kontaktin omaan kehoon ja pystyä vaikuttamaan siihen – tuottamaan hyvää ja rentoutumaan, luomaan eheytyksen kokemusta. Henkilön liike ilmaisee ainutlaatuisuutta ja henkilökohtaisuutta. Kun kasvamme ja liitymme vahvemmin yhteiskuntaan, jotkut liikkeet vahvistuvat ja jotkut liikkeet jäävät pois. Pienen lapsen liikkumista seurattaessa voi vain ihmetellä liikkeen ja kehon monipuolisuutta. Tuomme esille paljon vähemmän kuin lopulta osaamme. Miten meitä on pidetty ja kosketettu aivan pieninä, on meillä mukana kehossamme solutasolla koko elämän, vaikka emme sitä välttämättä osakaan sanoittaa. Myös ajattelumme on tilansidonnaista ja kehollista. Ajatteleva kehomme on läsnä ajassa ja paikassa, muuttuvissa olosuhteissa ja arkielämän haasteissa. Liikkeen kautta käytössämme on emotionaalinen, sosiaalinen ja intellektuaalinen kanava. (Emt., 74–75.)

4.2 Kehollinen ilmaisu ja tanssi-innostaminen

Kehollinen ilmaisu on hyvä menetelmä tutkia ryhmän dynamiikkaa. Se sopii myös hyvin, kun halutaan vahvistaa ryhmän me-henkeä tai jos halutaan tutustuttaa ihmisiä toisiinsa. Kehollisen ilmaisun yksi ammatillinen ulottuvuus on sen käyttämistä toiminnallisena menetelmänä asiakastyössä. Jotkut asiakasryhmät voivat hyötyä toiminnallisista ja luovista ohjausmenetelmistä. Kun tavoitteena on löytää identiteetille vahvistusta ja lisää itsetuntemusta, kehollisen ilmaisun harjoitukset ovat sopivia harjoitteita lähes kaikille ryhmille. Syrjäytymisvaarassa olevilla ihmisillä saattaa kadota yhteys omaan kehoon ja siitä huolehtimiseen. Kehon arvostaminen antaa mahdollisuuden oppia käyttämään myös kehoa monipuolisesti ja sujuvalla tavalla. Silloin myös tunteiden ja ajattelun alueet pääsevät laajentumaan. Liikeilmaisun harjoitusten myötä avautuu mahdollisuus kokea hyväksytyksi tulemistä turvallisessa ilmapiirissä. (Rinta-Harri, 2005, 74.)

Liikunnan harrastaminen voi parhaimmillaan lisätä maahanmuuttajan elämässä asioita, jotka tukevat yhteiskuntaan kiinnittymistä ja kotoutumisen tunnetta. Urheilusta ja liikunnasta on hyötyä esimerkiksi demokratian vahvistamisessa ja ylläpitämisessä yhteiskunnassa. (Zacheus, 2013, 2.) Ajatus nousee siitä, että ei toivottua käytöstä ja väkivaltaa ehkäistään sekä luodaan rakenteita kielen, reilun pelin ja muiden sääntöjen oppimiseen. Liikunnan harrastamisella saadaan aikaan itsemääräämisoikeuden lisääntymistä ja hyväksynnän tunnetta, suvaitsevaisuuden edistämistä, ystäväpiirin laajenemista, itsetunnon vahvistumista ja identiteetin rakentumista. Liikunnan terveysvaikutuksia tunnetaan laajasti. Erityisesti maahanmuuttajalle liikunnalla voi olla psyykkistä terveyttä edistäviä vaikutuksia, koska monet, muun muassa pakolaistaustaiset ovat voineet joutua kärsimään esimerkiksi sodasta, vainosta, väkivallasta, kidutuksesta tai nälästä menneisytydessään ja ne kokemukset ovat voineet aiheuttaa muun muassa masennusta, pelkoja, unettomuutta, keskittymisvaikeuksia ja muita erilaisia sairauksia ja haasteita. (Emt., 2.)

Sosiokulttuurinen innostaminen on tavoitteellista ihmisen oman osallistumisen edistämistä kulttuuriseen kehitykseen. Sosiokulttuurinen innostaminen luo erilaisia mahdollisuuksia ja tilanteita ihmisten väliselle vuorovaikutukselle ja kommunikaatiolle. Kehollinen ilmaisu voidaan nähdä yhtenä sosiokulttuurisen innostamisen muotona. Ohjaaja

osallistuu ja innostaa, eikä vain toimi opettajana. Ajatuksena on ihmisen herättäminen, herkistäminen ja hänen tietoisuuteensa koskettaminen. Ruumiillisen olemassaolon alueella kehollinen ilmaisu vastaa juuri näihin tavoitteisiin. Ei eroteta kehollisuutta ja tajuntaa, vaan sidotaan ne yhteen. (Rinta-Harri, 2005, 81.)

Raisa Foster (2015, 53.) kuvaa sosiokulttuurisen innostamisen liittyvän nimenomaan tunnustamisen teemoihin. Foster avaa sosiokulttuurista innostamista Freiren vapauden ajatuksen kautta, hän myös avaa Leena Kurjen pohdintaa vapaudesta ja freireläisestä ajattelusta. (Emt., 53.) Innostaminen pohjautuu sosiaalipedagogiikkaan, jonka ajatus on kasvatuksellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen. Niissä yhdistyy yksilöllinen ja yhteisöllinen muutos, jossa sosiaalisuus painottuu yhteisöön ja yhteiseen tekemiseen. Kasvatuksellisuuden myötä kriittinen ajattelu kehittyy ja tiedostaminen omasta vastuusta lisääntyy. (Emt., 54.)

Kotoutuminen tapahtuu pienissä ryhmissä, joissa on mahdollisuus kohdata ja tulla kohdatuksi – näkyä, kuulua sekä osallistua ja kiinnittyä. Oman yhteisön toimijuus ja yhteistyö kehittää tai kuntouttaa kotoutujaa hiljalleen osaksi yhteiskuntaa. Kotoutuminen on kuin kehollisia harjoituksia, tanssia uuteen yhteiskuntaan kuntoutumisessa. (Rankka, 2014, 26–28).

Tanssi-innostaminen on yksi sosiokulttuurisen innostamisen muoto. Taiteen sovellukset tarjoavat pohjan yhteisöjen kehittämiseen ja sen myötä ihmiseksi tulemiseen. Todellisuuden tutkiminen ja luominen kulttuurisissa toimintaympäristöissä auttavat ymmärtämään muutosta ja kehittävät yhteistä todellisuuttamme sekä sen merkityksiä. Taiteelliset prosessit antavat mahdollisuuksia elämyksille ja merkityksille, jotka vaikuttavat ihmisen minäkuvaan ja kulttuurisen aseman määrittelyyn. Taiteen avulla on mahdollista tehdä näkyväksi, kuuluvaksi ja havaittavaksi jotain sellaista, mitä ei arjessa enää huomioida, josta ei puhuta. Kulttuurinen sivistystyö tässä tapauksessa kehollinen taidetyöskentely, on olemaan oppimista, maailman ottamista haltuun erilaisin kulttuurin ja taiteen keinoin. (Tervo, 2012.)

Tanssi-innostamisessa ajatellaan, että kaikki osaavat tanssia ja, että se sopii kaikille. Tanssi-innostamisen pääajatuksia esitykseen liittyen ovat läsnäolo, tekeminen ja monitaiteellisuus. Tanssi-innostaja näkee innostettavien kyvyt ja ominaisuudet mahdollisuuksina, ei koskaan esteinä. Tanssi-innostamisen keinoin toteutetussa esityksessä, teoksessa, esiintyjä on keskiössä. (Foster, 2015, 79.)

4.3 TALK – menetelmä ja Mashallah! -teosprosessi

TALK -menetelmä on Zodiakin kielten opetukseen perustettu menetelmä. Menetelmän ohjaajana toimii tanssitaiteilija tiiviissä yhteistyössä kielten opettajan kanssa. TALK – Taidetta ja liikettä kieltenopetukseen oli Zodiakin suurhanke, jossa työskenteli yhdeksän tanssitaiteilijaa kieltenopettajan työparina peruskoulun 1.–9.-luokilla. Kaikkiaan hankkeeseen osallistui 5900 oppilasta ja opettajaa vuosina 2014–2018. TALK-hanke pohjautui Zodiakissa kehitettyihin kielityöpajoihin, jotka syntyivät osana Zodiakin yleisötyötä. Työpajojen taustalla on Zodiakissa vuodesta 2007 alkaen toteutetut kinesteettiset kielityöpajat. TALK -työpajat ovat toiminnallisia ja ne tarjoavat mahdollisuuden liikkeeseen perustuvaan kielten opiskeluun. Nämä työpajat on luotu niin maahanmuuttajien suomen kielen opetukseen kuin eri ikäryhmille ja koulutustasoille peruskoulussa. Työpajoja on mahdollista toteuttaa seitsemällä eri kielellä. Porukalla Pääosaan hankkeessa Zodiakin toimintakaudella TALK -menetelmää varioitiin koko prosessin ajan. (Kirsi, 2019.)

Ennen kuin teos syntyy, sitä edeltää tekoprosessi, jossa tekijät käsittelevät teemaa ja tuovat sen liikkeen kautta näkyville. Tanssin tekoprosessissa tanssijan kokemuksellisuus — siis maailmasuhteessa syntynyt ongelma — tulee näkyväksi, tosin vasta monien kokeilujen ja ponnistelujen kautta. (Parviainen, 1995, 35).

Teos tai esitys muodostavat prosessin, joka muotoutuu taitelijan tai taiteilijoiden näkemyksen mukaan taiteilijan ensimmäisestä ajatuksesta sekä suunnitelmista, koreografisesta työskentelystä harjoitusten alusta lopulliseen esitykseen. (Emt., 35–36.)

Avaan Mashallah! -teoksen prosessin lyhyesti taiteellisena teoksena. Teosprosessi lähti käyntiin Porukalla pääosaan hankkeessa kun Zodiak valittiin yhteistyökumppaniksi hankkeeseen. Taiteilijaksi valikoituivat tanssipedagogi Sanna From ja kuvataiteilija Heta Kuchka. Esiintyjiksi valikoituivat Porukalla Pääosaan -nuorten lisäksi Zodiakin senioritanssijat. Prosessissa harjoiteltiin syyskaudella 2018 ja kevätkaudella 2019

maaliskuun alussa olevaa ensi-iltaa varten. Prosessin kulku oli kuitenkin monivivahteinen, koska alkuvaiheessa ei oltu varmoja ensi-illasta tai siitä, minkälainen teos on tulossa. Syksyn mittaan toteutettiin erilaisia harjoituskokonaisuuksia, joissa oli aina samanlaiset piirteet alussa ja lopussa. Harjoitukset olivat strukturoituja ja niissä oli selkeää alku sekä loppu. Alussa mm. lämmiteltiin ja toteutettiin esimerkiksi TALK -menetelmäsäkin tuttuja harjoitteita. (Porukalla Pääosaan N.d.)

Koko prosessin ajan mukana oli erilaisia piirteitä siitä esityskokonaisuudesta, joka saatiin nähdä maaliskuussa 2019 Kiasma-teatterin lavalla. Tanssissa teosprosessi on strukturoitu tavoitteellinen kokonaisuus, koreografia, jossa on selkeää alku ja loppu. Taiteellisessa työskentelyssä tekeminen voi kuitenkin olla monin tavoin epävarmempaa kuin esimerkiksi ennakkoon sovituissa ja suunnitelluissa projekteissa. Teosprosessi voi edetä hyvinkin intuitiivisesti. Mashallah! -teoksen prosessi näyttäytyy näin jälkikäteen hyvin selkeältä ja tarkkaan suunnitellulta prosessilta, koska harjoituksissa esiintyneistä tehtävistä iso osa päätyi myös teokseen ja Kiasmateatterin lavalle.

Teosprosessissa, koreografia antaa osallistujalle tilaisuuden kuulua joukkoon ja samaistua ryhmään. Koreografiassa osallistujan tehtävänä oli pyrkiä omaksumaan yhteisesti sovittuja tehtäviä ja liikkeitä. Teosprosessin myötä voidaan ajatella kahdensuuntaista kotoutumista tapahtuvan luontaisesti, koska ihan kuten teosprosessin tekeminen tuottaa dialogisuutta ja kompromisseja, toisen kehollisuuden kohtaamista, myös kotoutumisen teemoihin kuuluu vahvasti vuorovaikutteisuus ja dialogisuus, keskustelu ja yhteisen todellisuuden rakentaminen neuvotellen. (Martiskainen, 2018, 23; Parviainen, 1995, 36.)

4.4 Dialogi

Dialogissa on aina mahdollisuus luoda sellainen ilmapiiri, jossa jokainen jäsen saa osallistua dialogin luomiseen ja yhteisen tiedon kehittelyyn. (Heikkilä & Heikkilä, 2000, 64–66.)

Paulo Freiren (2016, 97–99.) ajatus dialogista perustuu rakkauteen ja rohkeuteen. Freiren mukaan rakkaus on yhtä aikaa sekä dialogin perusta, että itse dialogi. Omis-

tautuminen toiselle ihmiselle on Freiren mukaan rakkautta, jonka määrittää nimenomaan rohkeus, ei pelko ja siksi omistautuminen on myös dialogista, koska se on rakkautta. Freire näkee dialogin rakkauden ja nöyryyden kautta, koska dialogisuutta ei voi olla, jos ei ole nöyrä. Dialogi on ihmisten kohtaamista, joka pohjautuu yhteiseen oppimiseen ja toimintaan pyrkimiseen. Kohtaaminen hajoaa, jos joku osapuolista ei ole nöyrä. Itsensä ylentäminen ja muiden toiseuttaminen estää dialogin toteutumisen, koska silloin ei voi nähdä muiden niin sanottua toista minää. (Emt., 97–99.)

Lissu Lehtimaja (2008, 36–45.) puhuu niin Freiren kuin Levinasinkin dialogikäsitteestä. Lisäksi mm. Timo Tervo (Tervo, 2012.) kirjottaa Emmanuel Levinasin toiseuden filosofiasta. Niin Lehtimaja kuin Tervokin avaavat Levinasin ajatusta tasavertaisesta kohtaamisesta ja siitä, miten minäkeskeisen samaksi tekemisen voikin ajatella eettisesti aivan toisin. Levinas kritisoi sitä, että subjekti aina määrittäisi kohteen, mutta kohde ei koskaan määritäkään subjektia. Ihminen haluaa ottaa maailman haltuun, asettaa egon etusijalle ja muokata toisesta kaltaisensa. Levinasin ajatus toiseudesta pysäyttää meidät vastuuseen toisesta ja näin ollen johdattaa meidät uusiutumaan. Dialogisen filosofian edellytykset ovat siinä, miten voidaan kohdata toiseutta, vierautta, erilaisuutta ylipäättäen – kuitenkin säilyttäen oma ainutlaatuisuutensa. Levinasin ajatuksena on se, että dialogi muodostuu silloin kun ymmärretään, että erillisyyteen on jokaisella oikeus, muttei silti aina mahdollisuutta. (Lehtimaja 2008, 36–45 ; Tervo, 2012)

Silloin kun dialogi on toimiva, on henkilöllä turvallinen ja rakentava tila korjata itse itseään loputtomasti yhdessä toisen kanssa. Se, että ymmärretään erilaisuutta, antaa myös mahdollisuuden dialogiin osallistujien ajatusten ja näkemysten – mielipiteiden rikastumiselle kuitenkin pakottamatta. Dialogin myötä muutos syntyy jokaisessa henkilössä heidän omilla ehdoillaan, heidän omista lähtökohdistaan. Kasvaminen avoimeen dialogiin voi olla pitkä tie. Se vaatii itsensä kohtaamista tässä hetkessä. Dialogiprosessissa ei kuitenkaan tarvitse menettää mitään, vaan voit ymmärtää toista olematta hänen kanssaan samaa mieltä. Dialogissa tapahtuva vuorovaikutusprosessi antaa meille mahdollisuuden arvostaa omaa itseämme ja sen myötä luoda yhteistä jaettua tietoa toisten ainutlaatuisten kanssa. Ymmärtäminen on tärkeä osa dialogia – sen myötä muiden ja itsen ymmärtäminen paranee. Sitä kautta syntyvät myös dialogiin osallistuvien yhteiset merkityskokonaisuudet. Toimiva dialogi antaa mahdollisuuden

tuottaa uusia lähestymistapoja ja ratkaisuja aiemmin ratkaisemattomiin ongelmatilanteisiin yhteisöissä. (Heikkilä & Heikkilä, 2000, 64–66.)

Dialogisuutta löytyy myös Honnethin tunnustuksen teoriassa. Ajatus solidaarisuudesta edellyttää taitoa asettua toisen asemaan. Ajatus on, että epäoikeudenmukaisuus nähdään ihmisten kautta. Näin ajateltuna solidaarisuudella tarkoitetaan tapaa, joka pyrkii ihmisten kasvuun sekä kehitykseen, se tarkoittaa toimijuuden tasoa, joka kehittyy työn ja toiminnan mahdollisuuden myötä. Honnethin tunnustusteoriassa myös kiinnittyminen on solidaarisuutta. Tunnustetuksi tultuaan ihminen haluaa kuulua, kasvaa ja elää muiden kanssa. Solidaarisuus voidaan määritellä yksilön sitoutumiseksi yhteisöönsä, niin, että hän asettaa omat tavoitteensa toissijaiseksi sosiaalisesti laajemmassa kokonaisuudessa. Solidaarisuudella voidaan näin toteuttaa sosiaalista huolenpitoa, jonka toimintaperiaatteena on empatia. (Nivala & Ryyänen, 2019, 121–125.)

4.5 Kulttuurien välinen dialogi kehollisessa taidetyöskentelyssä

Kohtaamisessa kukaan ei ole täysin tietämätön eikä kukaan täysin viisas. On vain ihmisiä, jotka pyrkivät yhdessä oppimaan enemmän kuin sillä hetkellä tietävät. Dialogi vaatii lisäksi syvän uskon ihmiseen, uskon hänen kykyynsä tehdä ja uudistaa, luoda ja uudelleen luoda, uskoa hänen kutsukumukseensa tulla täydemmin ihmiseksi. (Freire, 2016, 99.)

Keholliset ja liikeharjoitukset yhdessä sekä ryhmässä luovat mahdollisuuksia tutustua toisiin henkilöihin ilman puhetta. Tunteista puhuminen voi olla vaikeaa, joten silloin voidaan ottaa kehonkieli avuksi. Keskusteltaessa kinesteettisyys jää myös usein huomiotta. Kehon kokemus on henkilökohtainen ja elämyksellinen. Jos kehoa esineellistetään, kosketus ja oman kehon tuntemus voi heikentyä tai katketa. Tämä voi tapahtua esimerkiksi kilpaurheilijalle tai vaikean ruumiillisen sairauden myötä, kun keho ajatellaan vain suorittamisen kautta. Erilaiset tapaturmat, vammat, sairaudet tai leikkaukset

pysäyttävät usein kehon rajallisuuden äärelle. On hyvä huomioida, että liikuntarajoitteen tai vammaisen ihmisen kehonkuva ja käsitys kehostaan on erilainen kuin ei vammaisella henkilöllä. (Rinta-Harri, 2005, 77.)

Kinesteettinen empatia on Maarit E. Ylösen (2004, 27.) mukaan Marian Chasen luoma tapa käyttää liikettä kommunikoinnin välineenä. Kinesteettinen empatia on sellaista kommunikointia, joka tapahtuu kehon kautta niin, että empatian avulla peilataan liikkeellisesti toisen kehoa. Näin saadaan aikaan sanaton yhteys ja mahdollisuus samais-tua toisen kokemukseen. (Ylösen, 2004, 27.) Liike ja kehon käyttäminen voivat olla erityisen hyviä itseilmaisun muotoja niille, joilla on rajoittuneet verbaliset kyvyt. Tällai-sia voivat olla esimerkiksi maahanmuuttajaryhmät, kuten Porukalla Pääosaan -ryh-mänkin kielitaito ja tässä erityisenä huomiona ryhmän sisällä ilmenevät tasoerot (Emt., 123–124.)

Kommunikatiivinen ruumis, rajojen ylittäminen, ruumiillinen reflektio ja dialogisuus ovat kohtaamista. Itsensä näkeminen toisten kautta vie kohti tuntematonta ja todellinen dia-logi pääsee syntymään. Dialogi on toisen ainutlaatuisuuden kokemista ja sen hyväk-symistä, että ennalta ei voi suunnitella toimintaa. Kohtaaminen on transitionaalista, jossa symbolisesti todeksi tulevat yhtäaikaisesti menneisyys ja nykyisyys sekä reaali-todellisuuden ja fantasian ulottuvuudet - kohtaamisen tilasta on tullut oma kehollisuu-temme. Tällöin mahdollistuu sanaton kommunikaatio ja toisen ymmärtäminen kines-teettisesti. (Emt., 123–126.)

Kosketuksella voi ilmaista toiselle ihmiselle syvimpiä tunteitamme. Kun sanat eivät riitä, kosketus otetaan käyttöön. Kosketus on vastavuoroista – siihen liittyy aina kos-ketuksen antaminen sekä sen saaminen ja kosketuskokemus on aina henkilökohtai-nen. (Rinta-Harri 79–81.) Merleay-Pontyn (2012, 93–97.) mukaan kosketus tuottaa meidät näkyväksi itsellemme ja kosketuksen myötä myös tunnistamme kehomme. Meillä on myös mahdollisuus kokea kosketus ja koskettaminen vastavuoroisesti itses-sämme. Ihmisen oma keho näyttäytyy aina samasta kulmasta ja tuottaa pysyvyyden tunteen siitä, että keho on aina olemassa – itselle. (Merleay-Ponty, 2012, 93–97.)

Haluamme olla itse valitsemassa ihmiset omalle reviirillemme. Voimme ehkä pelätä, mutta toisaalta myös kaivata kosketusta. Ihossa on tunnemuisti, joka toimii koko elä-mämme. Sosiaalipedagogisessa dialogissa kosketuksella on ihan oma eettinen ulot-tuvuutensa. Keholliseen vuorovaikutukseen, kuten koskettamiseen, voidaan liittää

myös esteettinen puoli. Kuinka huomioimme toisemme, onko koskettaminen ja kohtaaminen kaunista? Näkykö käyttäytymisessämme – kohtaamisessa ja kosketuksessa – oikeudenmukaisuus, suvaitsevaisuus, yhteistyökykyisyys, empaattisuus, ja hyvät tavat? Kuinka maahanmuuttajat kokevat kehollisen vuorovaikutuksen kanssamme? Huomaammeko kunnioittaa esimerkiksi kohteliaisuussääntöjä tai välimatkaa? (Rinta-Harri, 2005, 79–80)

Islam on paitsi uskonto, sitä voidaan ajatella myös elämäntapana, jossa on pyritty antamaan ohjeita uskovien jokapäiväisen elämän kysymyksiin, esimerkiksi puhtauteen, seksuaalisuuteen, moraaliin, pukeutumiseen ja ruokailuun liittyviin asioihin. (Tiilikainen & Akar, 2009, 10–11.) Tämän ajatuksen pohjalta olen nostanut opinnäytetyöni kannalta olennaisia asioita islamin uskon tavoista sekä kulttuurista ja verrannut niitä suomalaiseseen tapakulttuuriin, koska osa Porukalla Pääosaan nuorista oli hartaasti uskonnollisia ja se näkyi muun muassa Zodiakin harjoituksissa. Islamin uskonnossa kohteliaisuussäännöt poikkeavat perinteisenä suomalaisena pidetystä säännöstöstä monella tapaa. Islamin säännöt voivat mm. kieltää muslimeita kättelemästä vastakkaista sukupuolta. Kiellettyjä asioita kutsutaan Haramiksi. Muslimit kokevat muun muassa suoraan silmiin katsomisen epäkunnioituksen, pahimmillaan jopa aggressiivisuuden merkinä, kun taas esimerkiksi suomalaisille silmiin katsominen on yleisesti hyvää käytöstä ja merkki luottamuksesta. Myös islamilainen säädyllisyysajattelu eroaa suomalaisesta – Koraanissa nähdään, että uskovaisten miesten tulee pitää katseensa kurissa ja varjella siveytään, koska se on heille sopivaa, myös uskovaisen naisen tulee pitää katseensa kurissa sekä varjella siveytään. Naisen tulee olla näyttämättä muita sulojaan kuin niitä, mitkä ovat tavallisesti näkyvissä ja kaula tulee peittää hunnulla. Nämä jakeet vaativat sekä naisen, että miehen vaalimaan siveyttä. Joissain Koraanin tulkinnossa ajatellaan, että naisen tulee peittää kehonsa kokonaan ja esiintyä hunnutettuna. (Sardar, 2009, 102.) Epäkohtelias katse voidaan tulkita Levinasin ajatusten kautta. Levinasin mukaan avoin katse on paljainta alttiutta ja tämä haavoittuvuus luo moraalisen käskyn, ”älä tapa”. Jossain muslimimaissa silmiin katsomista voidaan verrata ”pahaan silmään” – kateuteen ja epäonneen. Huomioitavaa on myös intersektionaalisuus, joka on hyvä muistaa häiritsevässä katseessa. Muslimi voi samaan aikaan kokea toiseutta moninkertaisesti. Tässä voidaan huomioida uskonnan lisäksi nuoren muslimin yhteiskunnallinen luokka-asema, seksuaalinen suuntautuminen ihonväri ja suku-

puoli.(Maiche, 2019, 98–99.) Porukalla pääosaan hankkeessa toimi ihmisiä eri kulttuureista, hankkeessa toteutetun dialogin nämä erilaiset kulttuurit ja tavat kävivät neuvottelua keskenään kehollisen työskentelyn kautta.

Saamme elämämme aikana palautetta kehostamme – näin opimme piilottelemaan itseämme ja peittelemään opittuja huonoja puoliamme. Häpeän tunteen tarttuminen kehoon ja kehon ilmaisuun voi tapahtua kehityksellisesti hyvin varhaisessa vaiheessa. Kehon liike on henkilökohtaista, siksi negatiivinen palaute haavoittaa herkästi. Pieni lapsi voi alkaa hävetä kehollista olemustaan, mikäli lapsen liikehdintää, tarvetta näyttää taitojaan tai kehon tutkimista rajataan, pilkataan tai niistä rangaistaan. Myös aikuisena oman kehon toiminnoista nauttiminen voidaan ajatella kiellettyinä – liikakiloja, honteloa olemusta ja omaa tapaa liikkua hävetään. Tuon häpeän läpi voi olla haastavaa päästä hyväksyvään hyvän olon tilaan sekä asenteeseen ja kuunnella omaa kehoa. (Rinta-Harri, 2005, 79–80.)

Koskettaminen, liikkuminen ja toisen katsominen voivat synnyttää tunteita ja tunnereaktioita. Hämmäntää, naurattaa, itkettää, keho reagoi oudolla tavalla, hengityksen kulku muuttuu ja lihakset voivat jännittyä tai rentoutua. Voi olla, että häpeän tunne ja arkuus valtaavat mielen kun ollaan kehollisessa kontaktissa toisen kanssa. Rinta-Harri (2005, 79–80.) ajattelee, että kaikilla on tarve tulla näkyväksi. Ajatuksena on se, että kun saamme mahdollisuuden turvallisesti ja ilman arvostelua ilmaista itseämme, me vahvistumme. Liikuttaessa ryhmässä tullaan toisille näkyväksi ja kun liike on aistillista, luovaa ja intuitiivista liikettä, näkyväksi tullaan myös leikillisillä ja ei niin tavanomaisilla tavoilla. Epätavalliset sekä leikilliset tavat tulla näkyväksi hälventävät pelkoja ja häpeää. Näin ollen myös epäluuloisuus ja varautuneisuus toisia kohtaan vähenevät ja syntyy luottamus sekä yhteenkuuluvuuden tunne. Muun muassa yhteisötanssia on käytetty ihmisten kanssa eri puolilla maailmaa yhteisöllisyyden hyväksi työskennellessä. (Emt., 79–80.)

5 TUTKIMUSTULOKSET

Kulttuurinen toiminta on aina järjestelmällistä ja suunnitelmallista toimintaa, joka vaikuttaa yhteiskuntarakenteeseen tavoitteena joko sen säilyttäminen tai muuttaminen. (Freire, 2016, 199–201).

Kulttuurisen toiminnan tarkoituksena on joko hallita tai vapauttaa ihmiset. Näiden toimintatapojen vaikutus yhteiskunnan rakenteissa luo muutoksen ja pysyvyyden välisen dialektiikan. Kulttuurisen dialogin tavoitteena on ratkaista yhteiskuntarakenteen ristiriitaja. (Emt., 199–201.)

Porukalla Pääosaan hankkeen työelämäkumppanit olivat kulttuurilaitoksia ja oma kehittämistyöni perustuu kotoutumisen teemoihin nimenomaan yhteisöjen ja yhteiskunnallisen näkymisen, kuulumisen ja kiinnittymisen näkökulmasta. Yhtenä tärkeimpänä ajatuksena kotoutumisen syntyemisessä on dialogi eri muodoissaan ja yhteiskunnallinen muutos sen myötä.

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä tarkastelen sitä, miten hanketoiminnan muodostamaan yhteisöön kiinnittymisen kautta voi kiinnittyä ja kuulua myös laajemmin yhteiskuntaan. Tutkimustulokset avautuvat havainnointiaineistoni ja sen pohjalta toteutettujen haastattelujen kautta. Niin havainnointi kuin haastattelutkin pohjaavat kysymykselle siitä, miten tämän tyyppinen työskentely tukee kahdensuuntaista kotoutumista.

Tutustuin Porukalla pääosaan hankkeen toimintaan havainnoiden Zodiakin harjoituksia ja niissä tapahtuvaa kotoutumista. Havainnointiaineistoni pohjautuu osallistuvaan havainnointiin – se antoi hyvää pohjaa opinnäytetyöni jatkotyöskentelylle – puolistrukturoiduille yksilö- ja ryhmähaastatteluille. Keskeisimmät tutkimusajatukseni perustuvat kuulumisen, näkymisen ja kiinnittymisen teemoihin, mutta myös kotoutumiseen liittyvään muuhun muutokseen, mitä kehollisen työskentelyn myötä tapahtui. Minkälaisessa dialogissa toimijat olivat keskenään ja tuottiko se näkymistä, kuulumista tai kiinnittymistä? Minkälaista kahdensuuntaista kotoutumista tapahtui?

Havainnointiaineistoni perustuu kahdeksaan havainnointikertaan syyskuusta joulukuuhun 2018 noin kahden viikon välein ja vielä kerran helmikuun alussa 2019 Zodiakin

harjoituksissa Kaapelitehtaalla, Kontulan nuorisotalolla ja Itäkeskuksessa tanssistudio DCA:n tiloissa. Lisäksi osallistuin Mashallah! -teoksen yhteen viimeisistä läpimeno-harjoituksista ja kahteen näytökseen Kiasma-teatterilla, joten havainnointikertojen määräksi nousee yhteensä yksitoista.

Havainnointi toimi niin tutkimuksellisen kehittämistoiminnan tutkimusmateriaalina kuin tutustumispohjana koko hankkeeseen ja koska nuoret halusivat minut mukaan harjoitukseen tanssimaan ja tekemään muita harjoituksia, oli luonnollisinta toteuttaa havainnointi osallistuvana havainnoijana. Sain myös näiden havainnointikertojen myötä olla itse osallisena kehollisissa harjoituksissa, jolloin myös omat kokemukseni kahden-suuntaisesta kotoutumisesta ovat osa kehittämistyöni tuloksia. Hanna Vilkka kertoo osallistuvan havainnoijan saavan usein myös rooleja tutkittavassa yhteisössä. Voi olla, että tutkimuskohteen tutkittavat jäsenet vievät tutkijan sellaiseen toimintaan, jossa hänen on osoitettava lojaaliutensa yhteisön eri ryhmiä kohtaan. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija on aina vuorovaikutuksessa tutkittaviensa kanssa, hän siis tekee havaintoja yhdessä heidän kanssaan. (Vilkka, 2007, 67–68.)

Haastatteluaineisto perustuu puolistrukturoituihin ryhmä- ja yksilöhaastatteluihin, joita toteutin niin Zodiakin senioritanssijoille, kuin hankkeessa mukana olleille nuorille. Luokittelin haastattelusta nousseita teemoja eri kotoutumiseen liittyvien otsikoiden alle. Otsikointi muodostui tämän työn teoriapohjassa oleviin kotoutumisen teemoihin. Zodiakin senioritanssijoiden haastattelusta on ollut helppo poimia pitkiä litteroituja lainauksia, koska he tuottivat paljon materiaalia haastattelun aikana keskustellen. Kuten jo aiemmin on mainittu, maahanmuuttajanuorten haastattelemine oli haastavampi prosessi kuin Zodiakin senioritanssijoiden haastattelu. Olen silti koonnut haastatteluaineistosta samojen teemojen alle myös maahanmuuttajanuorten haastattelujen tuloksia. Haastateltavat olen eritellyt senioritanssijoihin ja maahanmuuttajanuoriin. Hahmotamista helpottaakseni olen numeroinut heidät sattumanvaraisessa järjestyksessä.

5.1 Kehollinen työskentely

Havainnointipäiväkirjani mukaan Zodiakin harjoituksissa oli paljon erilaisia rituaalinomaisia harjoituksia. Usein toistuva kehollinen toiminta liittyy etenkin harjoitusten aloittamiseen, alkulämmittelyyn. Voidaan ajatella erilaisten toimien liittävän yhteisöön. Kehollinen työskentely avaa uusia maailmoja näkymiselle ja kuulumiselle. Se, että kuulut päivän harjoitukseen tarkoittaa sitä, että teet ohjatut harjoitteet, alkulämmittelyrituaalit. Olet näkyvä osa yhteisöä, kuulut porukkaan näiden harjoitteiden kautta. Alusta alkaen tulevan esityksen tekeminen, teosprosessi, kulki harjoitusten mukana. Havainnointipäiväkirjassani on paljon merkintöjä erilaisista harjoitteista koko harjoituskauden ajalta, joita saatiin nähdä myös Mashallah! -esityksessä. Teosharjoituksien tekeminen ja niihin osallistuminen voidaan nähdä kehollisena työskentelynä. Ajatuksena oli se, että jokainen harjoitus oli mietitty ja niissä oli tavoite. Olen taustoittanut aineistoani Zodiakin Katja Kirsille ja tanssipedagogi Sanna Fromille toteuttamani asiantuntijahaastatteluiden sekä kuvataiteilija Heta Kuchkalle toteuttamani lomakekyselyn avulla.

Teokseen osallistujien haastatteluissa kehollisuus nousee esille monissa kohdissa, mutta konkreettisesti senioritanssijat avaavat kehollisuutta muun muassa erilaisten harjoitteiden kautta.

Mutta tota tietenki sai paljon erilaisia kokemuksia siis kehollisesti ja tota näin vuorovaikutuksellisesti ja jopa niinku fyysisesti. Sai tehdä kaikkee tommosii ja mehän ylitettiin itsemme kaikenlaisissa tempuissa. (Zodiakin senioritanssija 1)

Maahanmuuttajanuorten haastatteluissa avautuu selvästi se, että kehollinen tekeminen helpotti myös kaikkea muuta vuorovaikutusta ja keskustelemista. Harjoitellessa vuorovaikutusta syntyy luonnollisesti. Havainnointimateriaalista esiin nousee myös oppiminen erilaisten tekemisten kautta. Kehon kautta harjoiteltiin suuntia, kehonosia ja vaikkapa autokoulun sanastoa. Vuorovaikutus syntyi kuin luonnostaan yhteisessä tekemisessä, oli pakkokin osallistua ja puhua.

Mun mielest se tuntuu tylsältä jos me olemme kokoajan penkillä. Puhuminen on ihan vaikeaa. Siis mutta kun me harjoitteleemme samaan aikaan, siis oli puhuminen heidän kaa niin helppo. (Maahanmuuttajanuori 2)

Joo siellä Zodiak, että mä on vähän dansi ja sitte lauluja, et toi tuntu tosi hyvältä, siis mun ajatellen. (Maahanmuuttajanuori 1)

Kun kysyin maahanmuuttajanuorelta, mikä onnistui teoksessa hyvin, hänen vastauksensa oli yksiselitteinen, se oli tanssiminen, eli kehollinen työskentely. Jatkoisin kysymystä tarkentaen, mikä oli hänen lempiasiansa esityksessä? Vastauksena oli yksiselitteisesti kehollinen tekeminen.

Kehollinen työskentely avautui uuteen muotoon viimeistään Mashallah! – näytöksissä Kiasmateatterin lavalla. Teoksen vahvoina kokonaisuuksina nousi muutamia sooloja. Soolotyöskentelystä kerron lisää myös muiden tulosten kohdalla, koska se linkittyy myös näkymisen ja kuulumisen teemoihin kotoutumisen näkökulmasta. Seniorien haastattelussa nousee yksi erityinen soolo-osuus esille. Seniorit myös keskustelevat naisoletettujen rohkeudesta nimenomaan teosprosessin ja kehollisen tekemisen kautta.

Nykytanssia ja niinku mun mielestä vielä sun kanssa ne liikkeet, aivan muuttu sen jälkeen, se oli upee. Et hän oli niinku sillä tavalla kyllä siinä tosi henkisesti. (Zodiakin senioritanssija 1)

Ku se vaatii niin paljo ku siin on kuitenkin se oma, oma kulttuuri ja se oma niinku vahva uskonto ni kun sen tietää, miten paljo se vaatii noilta tytöiltä niin mä oon niin ylpeä niistä. (Zodiakin senioritanssija 2)

Kehollisuus näkyy myös koskemisen teemojen näkökulmasta. Maahanmuuttajanuoren kotoutumisen kannalta ensisijaista on se, että on osallisena omassa kehossa ja se myös tämän kehollisen tekemisen myötä mahdollistui.

Kehollisen työskentelyn ja teosprosessin myötä voi olla osallisena omassa kehossa ja omassa lähiyhteisössä, mutta myös näkyä ja kuulua omassa yhteisössä ja laajemmin koko yhteiskunnassa. (Känkänen, 2013, 71.)

TALK – menetelmä on Zodiakin kielten opetukseen perustettu menetelmä, jonka taustalla on Zodiakissa vuodesta 2007 alkaen toteutetut kinesteettiset kielityöpajat. Näissä työpajoissa ohjaajana toimii tanssitaiteilija tiiviissä yhteistyössä kielten opettajan kanssa. TALK – työpajat ovat toiminnallisia ja ne tarjoavat mahdollisuuden liikkeeseen perustuvaan kielten opiskeluun. Nämä työpajat sopivat niin maahanmuuttajien suo-

men kielen opetukseen kuin eri ikäryhmille ja koulutustasoille peruskoulussa. Porukalla Pääosaan hankkeessa Zodiakin toimintakaudella TALK -menetelmää varioitiin koko prosessin ajan. Tämä näkyy myös nuorten ilmaisussa. Liike ja kehon käyttäminen voivat olla erityisen hyviä itseilmaisun muotoja niille, joilla on rajoittuneet verbaaliset kyvyt. (Ylönen, 2004, 75–76).

Nostan jo aiemmin mainitun kommentin tähän, koska siitä löytyy merkitys myös toisesta kulmasta samaan aiheeseen. Kehollinen työskentely motivoi sekä helpottaa kielen ja muidenkin asioiden oppimista.

Mun mielest se tuntuu tylsältä jos me olemme kokoajan penkillä. Puhuminen on ihan vaikeaa. Siis mutta kun me harjoittelemme samaan aikaan, siis oli puhuminen heidän kaa oli niin helppo. (Maahanmuuttajanuori 2)

Kotoutumisessa ja kotiutumisen tunteessa tärkeää on nimenomaan aidon demokraattisen osallisuuskokemuksen tunteminen. Tarpeellista on myös osallisuus omassa itsessään, henkilön omassa kehossa. Kotiutumisessa tärkeää on myös osallisuuskokemuksen mahdollistava yhteisö ja tila. Taidetoiminta antaa tilaa yksilölle olla, osallistua, näkyä ja kuulua. Sen myötä mahdollistuu myös kiinnittyminen. (Nivala & Ryyänen, 2019, 140–141; Känkänen, 2013, 71, 78.) Kuten tässäkin haastattelun osassa, kyse on harjoitusprosessin myötä syntyneestä kotiutumisesta omaan kehoon ja yhteisöön niin tässä, kuin myös laajemmin yhteiskunnassa. Esimerkiksi virastoissa asiointi on helpompaa.

Onko sinun helpompi:

Ilmaista itseäsi?

Joo.

Katsoa silmiin?

Joo. Joo siis katsoa silmiin oli ihan vaikea mulle.

(Maahanmuuttajanuori 2)

Virastoissa asioimisen helppous nousee monien nuorten kohdalla. Erityisenä huomiona havainnointimateriaalissa nousee nuorten keskustelu siitä, että hankkeen myötä erilaiset asiointitavat ovat helpottuneet ja kielitaito on kohentunut huomattavasti. Ja

erityisenä huomiona nousee se, että uskallus puhumiseen on kasvanut kehollisen tekemisen ja osallisuuden myötä.

Nivalan ja Rynnäsen (2019, 138–139.) ajatus osallistumisesta ja sen toteutumisesta perustuu pääasiallisesti vuorovaikutukseen – sen suhteita luovaan luonteeseen. Että osallisuus voi toteutua, tarvitaan osallistumista ja kuulumista. (Emt., 138–139.) Kotoutuminen muodostuu osa-alueista, joita ovat muun muassa kuulumisen tunne, näkyväksi tuleminen, osallisuus ja niiden myötä yhteiskuntaan kiinnittyminen. Kotoutumiseen kuuluu vahvasti myös identiteetin käsite. Kehollinen työskentely vaikuttaa tässäkin mahdollistavan kuulumista, näkymistä ja osallisuutta monella eri tasolla ja näin ollen myös kiinnittää henkilöä yhteiskuntaan ja luo hänelle kulttuurista identiteettiä.

5.2 Kahdensuuntainen kotoutuminen Porukalla pääosaan – hankkeessa

Työ ja elinkeinoministeriön määritelmän mukaan kotoutuminen on keskinäisen muuttamisen kahdensuuntainen prosessi, joka väestön monimuotoistuuessa muuttaa yhteiskuntaa. Tämän myötä maahanmuuttaja hankkii tietoja ja taitoja, joita tarvitsee yhteiskunnassa ja työelämässä. (Hämäläinen, N.d.)

Kahdensuuntainen kotoutuminen on dialogi, jonka myötä kotoutuu koko yhteiskunta ja se on kaikkien sen jäsenten velvollisuus. Koko suomalaisen yhteiskunnan ja kantaväestön edustajien tulee oppia elämään tilanteessa, jota määrittää monimuotoisuus. Kahdensuuntainen kotoutuminen muuttaa yhteiskuntaamme moninaiseksi ja monikulttuuriseksi dialogisen kohtaamisen myötä, myös haastatteluista Zodiakin senioritanssijoiden kanssa avautuu se, että kahdensuuntaisuus on lähtenyt toteutumaan työskentelyn aikana.

Haastattelujen pohjalta syntyi ajatus kahdensuuntaisen kotoutumisen toteutumisesta kantaväestön näkökulmasta. Saatoin nostaa haastatteluista esille kahdensuuntaisen kotoutumisen näkökulmaa kolmelta eri tasolta. Yhtäältä siitä, että tunnustetaan maahanmuuttaja samanlaisena itsen kanssa kaikkine ongelmineen. Toisaalta niin, että löytää heistä positiivisia puolia ja ihmetellä sitä, miten erityislaatuisia piirteitä ja kykyjä ihmisillä on.

Mutta tota kyllä siis se on jotenki niin ihana havaita kuinka samanlaisia ihmiset kuitenkin tarpeiltansa ja käyttäytymiseltään sitten ovat, että niillon on, tota ne tunteet ja unelmat ja toisiin suhtautumiset ja sitten taas oma herkkä kohta. Ihminen on kuitenkin rakenteeltaan sitten loppujen lopuks, että se ei se väri, eikä kieli... (Zodiakin senioritanssija 1)

Kolmantena kahdensuuntaisen kotoutumisen ajatuksena haastatteluista nousi esiin henkilön oma kokemus kotoutumisesta tai ajattelutavan muutoksesta. Että löytää puolia itsestään, onko todella kotoutunut ja miten. Sekin on kotoutumista, että tunnistaa ja tunnustaa henkilöissä olevan kulttuurisia piirteitä tai kohtaamisen haasteita omassa itsessä.

Mut muodostu erilaisia ajatuksia ja kun näkee ihan muita, niin jollain tavalla, et ahaa toi saattaa olla niinku sen tyyppine, ja tollon taas tommosia vaikeuksia ehkä ja, että ahaa toi ehkä on semmonen luova persoona niinku joku muukin siinä meidän ryhmässä, että sillä tavalla. (Zodiakin senioritanssija 3.)

Zodiakin senioritanssijoiden haastatteluista käy ilmi, että Porukalla pääosaan hanke on tuottanut kahdensuuntaista kotoutumista – ainakin kantaväestön näkökulmasta. Tämän tyyppisen työskentelyn hyödyt näkyvät siis kantaväestöä kotoutettaessa. Maahanmuuttajien näkökulmasta kahdensuuntaisuus näyttäytyy toisenlaisena. Maahanmuuttajat näkevät asian niin, että he ovat oppineet kulttuuria ja vuorovaikutusmalleja. Haastatteluissa nousee esille se, että yhteisen tekemisen myötä syntyy myös yhteistä kulttuuria ja kotoutumista.

Mitä mä oppi sielä? Mä opi toi suomen kieli. Suomen kulttuuri, tota vähä sielä puhutaan vuorovaikutus ihmisen kanssa.

Mun kaveri on siellä toinen koulu eli Eira. Sillon hän käy siellä aamulla ja illalla meni koulu loppu. Vain siellä koulussa. Eli toi Porukalla pääosaan on hyvä asia, että opiskelija koulussa ja sitten menee myös ihmisen kanssa puhutaan ja tutustutaan ja toi Suomen kulttuuri. Se oli hyvä. (Maahanmuuttajanuori 1)

Siis siellä oli monta eri kulttuuria ja siis me opimme toisilta.

Eli ulkomaalaista tai maahanmuuttajasta ja nuori maahanmuuttajat ja suomalaisen vanhemmat on sama projektissa, niin se oli tosi kiva.

(Maahanmuuttajanuori 2)

Tarpeen on myös huomioida se, että esiin nousee monen eri kulttuurin kohtaaminen ja monensuuntainen kotoutuminen. Onhan projektissa ollut mukana eri maista tulleita nuoria. Lisäksi lähtökohtaisesti kantaväestöksi ajatellut henkilöt kantavat omia kulttuurisia identiteettejään ja monikulttuurista taustaansa. Näin ollen ei pelkästään kahdensuuntaista vaan lähtökohtaisesti monensuuntaista kotoutumista pääsee tapahtumaan.

5.2.1 Dialogisuus – monensuuntaisen kotoutumisen avain

Dialogissa on aina mahdollisuus luoda sellainen ilmapiiri, jossa jokainen jäsen saa osallistua dialogin luomiseen ja yhteisen tiedon kehittelyyn. (Heikkilä & Heikkilä, 2000, 64–66) Freire (Freire, 2016, 99.) puhuu kohtaamisesta ja dialogista luomisen ja uudistamisen mahdollisuutena. Ajatus dialogista on uskoa henkilön kykyihin tulla täydemmin ihmiseksi, luoda ja luoda uudelleen. On vain ihmisiä, jotka pyrkivät yhdessä oppimaan enemmän kuin sillä hetkellä tietävät. (Emt. 99.) Dialogi ja yhteisön vuorovaikutus nousee haastatteluissa keskeisenä käsitteenä esille.

Zodiakista ja sit toi Porukalla pääosaan että kaikki koulussa ja pakko oli vuorovaikutuksessa olla. Kaikki yhdessä tuli. (Maahanmuuttajanuori 1)

Eli te kasvoitte yhdessä sosiaalisiksi?(Haastattelija)

Kyllä. (Maahanmuuttajanuori 1)

Silloin kun dialogi on toimiva, on henkilöllä turvallinen ja rakentava tila korjata itse itseään loputtomasti yhdessä toisen kanssa. Se, että ymmärretään erilaisuutta, antaa myös mahdollisuuden dialogiin osallistujien ajatusten ja näkemysten – mielipiteiden rikastumiselle kuitenkin pakottamatta. (Heikkilä & Heikkilä, 2000, 64–66.) Sillä, että sai puhua asiat halki turvallisessa yhteisössä, oli suuri merkitys, mutta myös sillä oli merkitystä, että tehtiin kehollisia harjoituksia. Tämä näkyi niin havainnointimateriaalissa kuin haastatteluissa.

Dialogi, jos sulla tulee joku huono asia, joku hyvä asia, sit puhutaan mun kanssa, eli vuorovaikutus. (Maahanmuuttajanuori 1)

Toinen tulee joskus huono asia meille vähän eteen, me sitten puhutaan. Okei, toisella on ongelmia, hän sanoo tommonen ja tommonen ja sit menee valmis. (Maahanmuuttajanuori 1)

Niin haastattelut kuin havainnointimateriaalikin tukevat kehollisen työskentelyn monipuolisuutta. Keholliset harjoitteet yhdessä sekä ryhmässä antoivat mahdollisuuksia tutustua toisiin, myös ilman puhetta. Jokaisen kokemus on kehollinen, siten myös henkilökohtainen ja monella tapaa elämyksellinen. Tässä on myös hyvä huomioida, että eri yksilöillä on hyvin erilaiset kehonkuvat riippuen omasta taustastaan, uskonnostaan ja myös siitä, miten pitkällä kotoutuminen on.

Esille nousee ajatus taideperustaisen kehollisen yhteisöllisen toiminnan mahdollisuuksista kumppanuuksien luomiseen ja siihen, että ihmiset kokoontuvat yhteisen tekemisen ja dialogin äärelle. Kehollinen työskentely tuo toimijat sosiaaliseen tilaan, jossa on helppo kasvaa ja oppia, tavata ja kohdata – olla dialogissa. (Känkänen, 2013, 78)

Siis toi puhuminen se tuli mulle tosi helppo, eli ennen kun ma tulin Porukalla pääosaan eli olin niin ujo en mä pysty puhu en kenenkään. Kun mä menen toi Porukalla Pääosaan ja mä osallistuin esitykseen, siis mä puhun paljon siis joo, kommunkoida ihmisten kanssa tuli ihan helppo. (Maahanmuuttajanuori 2)

Tunnustusteorian solidaarisuus edellyttää kykyä nähdä asiat toisen asemasta. Solidaarisuudella tarkoitetaan sellaista toimijuutta, joka kehittyy sen myötä, että saa toiminnan mahdollisuuden esimerkiksi työn tekemisen myötä. Kiinnittyminen on solidaarisuutta ja silloin kun tulee tunnustetuksi, ihminen haluaa elää muiden kanssa, kasvaa ja kuulua yhteisöön. (Nivala & Rynänen, 2019, 121–125.) Porukalla pääosaan hankkeen toimijat tulivat selvästi tunnustetuiksi ja kiinnittyivät yhteisöön Zodiakin toimintakaudella. On selvää, että niin haastatteluista kuin havainnoinnista nousee esille yhteisön merkitys monensuuntaisen kotoutumisen kehittymiselle.

5.3 Yhteisö

Mikkonen (2018, 43.) puhuu taidetyöskentelystä ja taiteen menetelmistä mahdollisuuksina kuulumiselle, itseilmaisulle oman identiteetin muokkaamiselle, mutta samalla keskustelulle, osallistumiselle ja näkymiselle. Siinä, että on osa teosprosessia, luo yhdessä, osallistuu ja on osallinen taiteen tekemisen äärellä, on mahdollisuus myös laajempaan osallisuuteen yhteiskunnassa. Luova prosessi ja taiteen tekeminen luovat mahdollisuuksia uudenlaisten kulttuurien syntymiselle. Yhteisöllisyyden ja kuulumisen tunne voi kehittyä hyvin vahvaksi vastavuoroisen työskentelyn myötä. Yhteisöön kuulumisen helpottaa kotoutumista, koska silloin voi tuntea olevansa osa jotain merkityksellistä toimintaa. (Mikkonen, 2018, 43.)

Porukalla pääosaan ryhmästä muotoutui toimijoille turvallinen toimintaympäristö, jonka työskentelymallit ja yhteinen kulttuuri tulivat kaikille tutuiksi ja omaksi. Ryhmä kotoutui oman pienen lähiyhteisön sisällä ja muovasi oman kulttuurinsa sekä tapansa toimia. Voidaan nähdä, että tässä tapahtui akkulturaatiota ja monen suuntaista kotoutumista ryhmän sisällä.

Aineistosta huokuu kuitenkin uuden ryhmän pelko ja ajatus siitä, että tämä ryhmä on tuttu ja turvallinen. Kukaan ei oikein koe olevansa valmis lähtemään toteuttamaan jotain uutta prosessia uudessa ryhmässä. Vanhan ryhmän kanssa sen sijaan työskenteleminen kuulostaa jopa toivottavalta. Uuteen ryhmään suhtautuminen varauksella voi kertoa siitä, että tätä projektia on tehty hartaasti ja kaikille on syntynyt vahvoja kokemuksia projektin myötä, eikä tässä hetkessä haluta vielä ajatella tulevaa. Koska kyseessä on ryhmäprosessin viides ja viimeinen vaihe – ryhmän hajoaminen, toiminnan päättyminen voi aiheuttaa haikeutta ja tilanne voi tuntua turvattomalta ryhmätuen päättyessä. (Sainio, 2014, 18).

Voi olla, että tämän tyyppinen toiminta tuottaa uskoa ryhmätoimintaan jatkossa, mutta koska haastattelut toteutettiin hankkeen loppuvaiheessa juuri esityksen kynnyksellä ja vähän sen jälkeen, toimijat eivät olleet ehkä vielä valmiita päästämään irti ja ajattelemaan uutta. Toisaalta tällainen toiminta voi olla omasta kulttuurista poikkeavaa ja tuntua senkin vuoksi hyvin ainutkertaiselta tässä hetkessä. Yhtenä ajatuksena nousee

myös se, että oma lähiyhteisö on se kotouttava yhteisö. Voisiko olla niin, että se porukka, joka on mahdollistanut kaikki ne kotoutumisen kokemukset, sisältää myös paljon tunnetta? Osallistujilta kysyttiin, haluaisivatko he tehdä lisää tämän tyyppistä työskentelyä. Asia kävi selväksi:

Eli siis jos ma teken sama ryhmän son sopii, mutta toinen ryhmä vähän vaikea tutustuu uusiin ihmisiin. (Maahanmuuttajanuori 2)

Kun kysyin, mikä toiminnassa oli ollut parasta, turvallinen ryhmä nosti päätään.

Eli, mikä oli kaikista parasta? Ryhmä, ryhmä. (Maahanmuuttajanuori 2)

5.4 Kuuluminen ja kiinnittyminen

Yhteisölliset kokemukset uudistavat sosiaalisia suhteita, vahvistavat osallisuutta ja kehittävät dialogisuutta. (Känkänen, 2013, 78). Kuulumisen tunne ja turvallinen yhteisö luovat mahdollisuuden dialogille ja osallisuudelle sekä vahvistavat yhteenkuuluvuuden tunnetta. Pitkä yhteistyö ja yhteisen kulttuurin sekä rituaalien luominen, uudenlaisten toimintamallien kehittäminen, yhdessä oppiminen on luonut vahvat siteet Porukalla pääosaan hankkeen Zodiakin toimintakaudella toimineeseen ryhmään – yhteisöön. Yhteisö on oma yksikkönsä, johon liittyy paljon tunteita ja erityisesti niiden myötä myös kiinnittymistä. (Turner, 2007, 157–159; Nivala & Rynänen, 2019, 121–124).

Mut ajattele, miten paljon merkkas kuitenkin meillekin tää koko projekti, kun sitä niinku tällä lailla jaksaa analysoida ja miettiä. (Senioritanssija 2)

Kuuluminen ja yhteisöön kiinnittyminen liittyvät monella tapaa tunnustetuksi tulemiseen. Tunnustetuksi tultuaan ihminen haluaa kuulua, kasvaa ja elää, sitoutua muihin – näin myös tapahtui kehollisen työskentelyn myötä Zodiakin harjoituksissa ja teosprosessissa. Porukalla pääosaan -hankkeessa sitoutuminen oli lopulta vahvaa ja se näkyi ensi-illan jälkeenkin, kun kysyin, mikä hankkeessa oli parasta.

Eli, mikä oli kaikista parasta? Ryhmä. (Maahanmuuttajanuori 2)

Ja kun kysyn kiinnostusta lähteä uudelleen esiintymään joko Kiasmateatteriin tai muualle, tärkeää oli vanha ryhmä.

Joo, tottakai, mutta jos se on saman ryhmän. Ei voi olla toinen ryhmä.

(Maahanmuuttajanuori 2)

Kuuluminen, osallisuus, yhdessäolo ja yhteisen kulttuurin syntyminen, yhteisen yhteisön syntyminen on ollut antoisaa myös senioritanssijoille.

Emmä tiiä, ehkä tää kuitenkin, se jotenki se yhteinen, yhdessäolo. Mä kyl sanoin välillä, muistattekste, et ihan sama tuleeks tästä esitystä ollenkaan, ku välillä tuntu, mut kuitenkin se matka oli niin jotenki, se oli niin ihana. Se ei ollu semmoista tasasta hyvää vaan siinoli niinku paljon haastetta. Ja mä luulen, et se on se asia, ainaki mikä mulle jäi niinku, et jos ois soljunu niinku normaalisti, ni sois niinku haihtunu päästä. (Senioritanssija 2)

5.5 Näkyminen

Liike tai kehollinen työskentely ryhmässä näkymisen muotona voidaan nähdä myös kotoutumisen kautta. Liikuttaessa ryhmässä tullaan toisille näkyväksi ja kun liike on aistillista, luovaa ja intuitiivista liikettä, näkyväksi tullaan myös leikillisillä ja ei niin tavanomaisilla tavoilla, joka myös hälventää pelkoja ja häpeää. Näin ollen myös epäluuloisuus ja varautuneisuus toisia kohtaan vähenevät ja syntyy luottamus sekä yhteenkuuluvuuden tunne. (Rinta-Harri, 2005, 79–80)

Se, että on lupa näkyä, on tärkeää nimenomaan kotoutumisen kannalta. Haastattelussa nousee esiin näkymisen aspekti. Senioritanssijat puhuvat soolosta, joka toisella senioritanssijalla oli Mashallah! -teoksessa maahanmuuttajanuoren kanssa.

Nykytanssia ja niinku mun mielestä vielä sun kanssa ne liikkeet niin tota aivan, aivan muuttu sen jälkeen kumä aattelin se oli upee. Et hän oli niinku sillä tavalla kyllä siinä tosi henkisesti. (Senioritanssija 1)

Ku se vaatii niin paljo ku siin on kuitenkin se oma, oma kulttuuri ja se oma, niinku vahva uskonto ni kun sen tietää, miten paljo se vaati noilta tytöiltä niin mä oon niin ylpeä niistä. (Senioritanssija 2)

Toinen näkymisen kokemus voidaan nähdä toisessa soolossa, nuoren omana voimaantumisen kokemuksena ja näkyväksi tulemisen teemoissa, mutta myös ajatuksena siitä, että on tullut näkyväksi niin yhteisölle kuin itselleen ja koko teoksen yleisölle. Tässä annettiin lupa näkyä.

Mashallah! – teoksessa huomioin erityisesti kahta maahanmuuttajanuoren ja senioritanssijan yhteistä sooloa. Molemmissa sooloissa näyttäytyy vertaus senioritanssijasta suojelijana nuorta kohtaan, mutta myös dialogi, yhteistyö ja arvostus. Nämä yhdistyvät näkymisen ja kuulumisen teemoihin, mutta myös laajemmin vertaukseksi kotoutumisesta. Senioritanssijan voi nähdä yhteistyön lisäksi suojelevan nuorta haastavassa tilanteessa. Tästä syntyy myös ajatus siitä, että hankkeen myötä senioritanssijoista tuli nuorille tärkeitä, niin kutsuttuja varamummoja.

5.6 Varamummo

Se, että maahanmuuttajanuorella on verkostoa ja riittävästi kantaväestöön kuuluvia kontakteja on kotoutumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää. Tässä hankkeessa kehollista työskentelyä ja teosta rakennettiin yhdessä Zodiakin senioritanssijoiden kanssa. Senioritanssijoille myös rakennettiin roolia nuorten dialogiparina – keskustelukumppanina. Tässä yhteistyössä syntyi luontaista kotoutumista monensuuntaisesti, mutta myös luontaisia ihmissuhteita. Senioritanssijat ovat iäkkäämpiä henkilöitä ja kutsuvat itseään mummoiksi. Seuraavat kommentit kuvaavat sitä, minkälaisen roolin mummo tuotti.

Mehän oltiin tukena, niin ja sellaisia tyynyjä välissä. Mun mielestä aina sanottiin, mekin tarvitaan tähän yks mummu väliin, et se oli jotenki, et mummut oli semmosia puskureita, koska siinä tarvittiin mummua aina, joo ja positiivista palautetta. (Senioritanssija 1)

Mutku mä lupasin, niin ei mummu saa kertoa, ihan niinku oma lapsenlapsiki joskus kerto jotain ja sano et ethän sä vaan kerro koskaan mejän isälle ja äidille. Et kyl sitä hetkittäin kuvitteli olevansa niinku mummo. (Senioritanssija 2)

Varamumous kuvastaa tässä näkymistä, kuulumista, kiinnittymistä ja ennen kaikkea luottamusta. Näiden myötä se myös reflektoi kahden- tai jopa monensuuntaista kotoutumista ja myös – tunnustamista. Tästä myös huokuu se, että nuoret tarvitsevat ”mummoja” ja ”mummot” nuoria. Senioritanssijat ja nuoret ovat muodostaneet oman yhteisön, turvallisen ryhmän, jonka rakenteet tuottavat kotoutumista puolin ja toisin.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISIDEAT

Tämä tutkimuksellinen kehittämistyö tutustui Porukalla pääosaan hankkeen Uuden tanssin keskus Zodiakin osuuteen kaudella 2018–2019. Tarkoituksena oli löytää tietoa siitä, miten kehollinen taidetyöskentelyprosessi tukee kotoutumista.

Opinnäytetyöni tutki kehollista työskentelyä ja teosprosessin tekoon osallistumista. Huomio kiinnittyi yhteisöön ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen, näkymiseen ja kuulumisen tunteeseen sekä kotoutumisen kahdensuuntaisuuteen. Tukiko teosprosessiin osallistuminen maahanmuuttajanuorten kiinnittymistä yhteisöön tai yhteiskuntaan? Tarkastelin myös kahdensuuntaista kotoutumista. Kotoutuiko kantaväestö yhteistyöprojektien ja kehollisen työskentelyn myötä? Kiinnittyminen vaatii tunnustamista ja lupaa näkymiselle. Se, että toteutettiin kehollista työskentelyä ja sen myötä julkinen esitys, oli merkityksellistä monella tapaa.

Tässä kehittämistyössä tutkin sitä, minkälaista merkitystä kotoutumisen kannalta oli, että nuoret pääsivät tekemään, luomaan, kehittämään, keskustelemaan, olemaan dialogissa taiteilijoiden, senioritanssijoiden, Humanistisen ammattikorkeakoulun toimijoiden ja ennen kaikkea yleisön kanssa teosta esittäessään? Tekikö se heidät näkyväksi omassa yhteisössään, entä koko yhteiskunnassa?

Konkreettisia toimenpide-ehdotuksia kotoutumisen suhteen opinnäytetyöstäni nousee muutamia. Työni tuloksissa voidaan todeta, että tanssi ja kehollinen työskentely kiinnittää lähiyhteisöön ja sen myötä myös laajemmin yhteiskuntaan, helpottaa kotoutumista, kuten se auttaa myös oppimisessa. On kuitenkin merkityksellistä, minkälaisella orientaatiolla työskentelee. Kehollisten menetelmien pitää olla tarkkaan harkittuja ja

tavoitteellisia. Tavoitteellisuus on myös olennaista monensuuntaisen kotoutumisen toteutumiselle. Se, että kantaväestö kotoutuu, vaatii omia toimenpiteitään ja Porukalla Pääosaan -hankkeessa onnistuttiin siinä. Todellinen kotoutuminen on monensuuntaista, joten päättäväisyyttä ja rohkeutta tarvitaan jatkossakin toteutettavassa kotoutumistyössä. Seuraavaksi käyn läpi toimenpide-ehdotuksia ja kehittämisajatuksia työni teemojen kautta.

6.1 Kehollinen työskentely tuottaa tunnustamista ja antaa tilan näkymiselle

Opinnäytetyöni tarkastelee kotoutumista yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta pienempien yhteisöjen ja kuulumisen kautta. Tässä opinnäytetyössä todetaan, että kotoutuminen kehittyy näkymisen ja kuulumisen kautta niin, että ihminen kokee tulevansa nähdyksi ja kuulluksi – tunnustetuksi omana itsenään. Kotoutuminen syntyy osallisuudesta ja dialogista ensin pienemmässä yhteisössä. Usein ajatellaan, että tämä pienempi yhteisö on kotikunta tai lähiö. (Saukkonen, 2016.) Tässä työssä ajatus on kuitenkin siinä, että kotoutuminen tapahtuu pienryhmissä, joissa on mahdollisuus kohdata ja tulla kohdatuksi – näkyä, kuulua sekä sitä myötä osallistua ja kiinnittyä. Lähiyhteisön toimijuus ja yhteistyö kehittää tai kuntouttaa kotoutujaa hiljalleen näkyväksi ja kuuluvaksi, tunnustetuksi osaksi koko yhteiskuntaa. Elli Rankan ajatuksista nousi ajatus siitä, että kotoutuminen on kuin kuntoutumista uuteen yhteiskuntaan. (Rankka, 2014, 26–28.) Tämän ajatuskulun kautta voidaan löytää ratkaisuja erityisesti maahanmuuttajanuorten kotoutumiseen liittyviin, mutta myös muiden nuorisoryhmien erilaisiin haasteisiin ja elämäntilanteisiin vastaavien hankkeiden kehittämisessä.

Sillä, että ihminen haluaa kuulua, on iso merkitys kotoutumisen prosesseissa. Tunnustetuksi tultuaan ihminen haluaa kuulua, kasvaa ja elää muiden kanssa. (Nivala & Ryyänen, 2019, 121–124.) Halu osallistua, kuulua ja kiinnittyä avaa uusia näkökulmia siihen, minkälaisia kotoutumisen prosesseja kannattaa tuottaa. Miten siis tuotamme jatkossa hankkeita, jotka luovat halun kiinnittyä? Porukalla pääosaan hankkeessa ne syntyivät tavoitteellisen ja riittävän pitkän työskentelyn myötä. Että työskentely on kiinnitetty peruskouluopintoihin, antaa varmasti oman motivaationsa siihen, mutta teos-

prosessilla on myös iso merkityksensä tekemiseen liittyvässä motivaatiossa ja motiivoinnissa. Teosprosessin ja itse teoksen merkitys näkymiselle on oma kysymyksensä. Että nuoret saivat olla mukana teoksessa, esiintyä pääosassa Kiasmateatterin lavalla antoi myös luvan näkymiselle. Esiintyjällä on oikeus, ehkä jopa velvollisuus olla lavalla, kertoa teoksen tarinaa ja omaa tarinaansa, näkyä sekä saada olla näkyvä teoksen myötä. Se tuottaa myös tunnustusta - tunnetta tunnustetuksi tulemisesta.

Onnistunut kotoutuminen vaatii toimijoilta rohkeutta, uskallusta ja heittäytymiskykyä. Se vaatii myös kotoutujalta rohkeutta ja halua osallistua, olla osallisena omassa elämässään ja yhteisössään. Sen myötä kotoutumista voi lähteä toteutumaan. Kotoutuminen syntyy luvasta näkyä. Että sinulle annetaan mahdollisuus - lupa osallistua, olla osallinen ja näkyvä ensin omassa kehossa, myöhemmin omassa yhteisössä ja laajemmin taideteoksen tekemisessä, kertoa omaa tarinaa ja kotoutua sekä näin ollen kotouttaa ympäröivää yhteiskuntaa monensuuntaisesti. Tämä antaa mahdollisuuden kuuluisuuden tunteelle ja kiinnittymiselle.. (Nivala & Rynänen, 2019,121; Mikkonen, 2018, 41–45, Hiltunen & Sääskilähti, 2019, 14.) Että koet tulevasti tunnustetuksi, osaksi yhteiskuntaa, jota haluat kehittää ja kotouttaa – jonka vuoksi haluat toimia

Taiteen tekeminen ja kokeminen tekee ihmisen näkyväksi omana itsenään yhteiskunnassa. Porukalla pääosaan – hankkeessa maahanmuuttajanuorten, taiteilijoiden, opiskelijoiden ja senioritanssijoiden yhteistyö - dialogi mahdollisti kotouttavan prosessin lisäksi näkyväksi tulemisen omassa yhteisössä, mutta myös yhteiskunnassa.

Kotoutumisessa ja kotiutumisen tunteessa tärkeää on nimenomaan aidon demokraattisen osallisuuskokemuksen tunteminen. Tarpeellista on myös osallisuus omassa itessään, henkilön omassa kehossa. Kotiutumisen tärkeää on myös osallisuuskokemuksen mahdollistava yhteisö ja tila. Turvallinen ja osallisuuskokemusta tukeva tila huokui kaikissa Zodiakin harjoituksessa, joissa olin paikalla. Jokainen kohdattiin ja kaikilla oli mahdollisuus osallistua. Taidetoiminta antaa tilaa yksilölle olla, osallistua, näkyä ja kuulua. Sen myötä mahdollistuu myös kiinnittyminen. (Känkänen, 2013, 78–79; Foster, 2015, 45; Nivala & Rynänen, 2019, 138–139.)

Toimialan kannalta on siis keskeistä, että selkeästi uskallamme antaa maahanmuuttajanuorille paikkoja näkymiselle, ihan kuten Porukalla Pääosaan hankkeessa tehtiin, annettiin teoksen myötä tila näkyä ja myös yleisölle tila odottaa sitä näkyvyyttä. Tär-

keää on myös huomioida, että motivaatio ja oikeanlainen orientaatio tukevat kiinnostusta olla mukana. Se, että työskennellään pitkäjänteisesti ja asetetaan tavoitteita, joiden äärellä työskennellään kuin ammattilaiset, tavoitteena tuottaa kotoutumista työskentelyn myötä, sitä myös silloin syntyy. Kotoutumista tukevien hankkeiden voisi olla tarpeen ottaa käyttöön taideteoksen tekemiseen liittyvä tavoitteellisuus, positiivinen kunnianhimo ja usko siihen, että todella tuotetaan sitä, mitä halutaan – se myös antaa tilaa nuorille kiinnittyä ja uskoa itseensä toimijana.

6.2 Dialogisuus tuottaa monensuuntaista kotoutumista

Dialogissa on aina mahdollisuus luoda sellainen ilmapiiri, jossa jokainen jäsen saa osallistua dialogin luomiseen ja yhteisen tiedon kehittelyyn. (Heikkilä & Heikkilä, 2000, 64–66.) Freiren (2016, 99.) ajatus kohtaamisesta ja dialogista liittyy nimenomaan uuden luomiseen ja henkilön kykyihin tulla täydemmin ihmiseksi, luoda ja luoda uudelleen (Freire, 2016, 99.) Dialogin myötä Porukalla Pääosaan hankkeessa tapahtui monenlaista uudistumista, joista kahden- tai paremminkin **monensuuntainen** kotoutuminen on yksi ilmenemismuoto. Se, että hankkeen toimijat olivat dialogissa keskenään, synnytti, ei pelkästään taideteoksen Kiasma teatteriin, mutta kohtaamista ja keskustelua sekä uuden oppimista. Aineistosta voi löytää useampia viitteitä siihen, että dialogisen kohtaamisen myötä niin kantaväestön kuin maahanmuuttajienkin on helpompi elää monikulttuurisessa suomalaisessa yhteiskunnassa tämän hankkeen jälkeen. Dialogisuus erilaisten kehollisten menetelmien avulla on antanut hankkeen toimijoille monipuolisia kykyjä osallistua yhteiskunnan toimintoihin, kohdata ymmärtäväisemmin tai kuluttaa yhteiskunnan palveluja rohkeammin.

Tässä opinnäytetyössä haastetaan perinteistä ajattelumallia, tuodaan mielenkiintoa entistä monimuotoisempaan ja moninaisempaan kotoutumisen näkökulmaan. Ajatuksena on se, että kotouttamispolitiikan ajatukset otetaan todellisesti käytäntöön.

Kotouttamistoimenpiteiden tulee olla selkeästi kahdensuuntaisia tai paremminkin **monensuuntaisia**, niin, että ei kotouteta pelkästään maahanmuuttajia Suomeen vaan kotoutetaan selkeästi eri toimenpitein myös valtaväestöä ja eri ryhmiä toisiinsa nähden. Porukalla pääosaan hankkeen vuorovaikutustyöskentelyn tutkiminen avasi ajatuksia

valtaväestön kotouttamisesta akkulturaation hengessä. Kuten työni tuloksetkin osoittavat, kantaväestö kotoutuu tämän tyyppisillä hankkeilla. Ei pelkästään kantaväestön kotoutuminen, mutta myös eri ryhmien ja monensuuntaisen kotoutumisen näkökulmasta tällaisilla hankkeilla on merkitystä. Kotoutumisen monisuuntaisuuden ajatus on uudenlainen tapa nähdä uutta yhteisöllisyyttä ja yhteiskuntaa. Että kaikki kotouttaisivatkin kaikkia ja jokainen osallistuja tunnustetaan, antaa uudelle ajattelutavalle mahdollisuuden kehittää koko toimialaa laaja-alaisesti. Jokainen kotoutuu, saa näkyä ja olla dialogissa toistensa kanssa, kaikki tasa-arvoisina yhteiskunnan jäseninä.

6.3 Varamumous on dialogia

Silloin kun dialogi toimii, ollaan turvallisessa ja rakentavassa tilassa korjata itse itseään loputtomasti yhdessä toisen kanssa. Että on mahdollisuus ymmärtää erilaisuutta, antaa myös mahdollisuuden luontevaan dialogiin osallistujien, ajatusten ja näkemysten – mielipiteiden rikastumiselle. Dialogin myötä muutos syntyy ihmisen omilla ehdoilla, hänen omista lähtökohdistaan. (Heikkilä & Heikkilä, 2000, 64–66.)

Varamumous nousi opinnäytetyössäni kiinnostavaksi kokonaisuudeksi. Se, että maahanmuuttajanuorella on verkostoa ja riittävästi kantaväestöön kuuluvia kontakteja on kotoutumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää. Kehollinen työskentely ja teoksen rakentaminen yhdessä Zodiakin senioritanssijoiden kanssa synnytti moninaista yhteisöllisyyttä. Senioritanssijoille oli selkeästi rakennettu teokseen roolia nuorten dialogiparina ja keskustelukumppanina ja siinä yhteistyössä syntyi luontaista kotoutumista monensuuntaisesti.

Prosessissa syntyi myös luontaisia ihmissuhteita. Senioritanssijat ovat iäkkäämpiä henkilöitä ja kutsuvat itseään mummoiksi. Varamumous kuvastaa työssäni monin tavoin näkymistä, kuulumista, kiinnittymistä ja luottamusta. Varamumous myös kiinnittyy monin tavoin tunnustamisen teemoihin. Vuoden aikana harjoitukset synnyttivät monenlaista tutustumista ja kotoutumista. Nuoret oppivat mummojen kulttuuria ja mummot oppivat maahanmuuttajanuorten kulttuuria. Prosessi oli myös melko raskas kokonaisuus kaikille osapuolille. Prosessi oli kuitenkin molemmille osapuolille tarpeel-

linen. Kävi selväksi, että nuoret tarvitsevat ”mummoja” ja ”mummot” nuoria. Senioritanssijat ja nuoret ovat muodostaneet oman yhteisön, turvallisen ryhmän, jonka rakenteet tuottavat kotoutumista puolin ja toisin. On huomionarvoista, että tämä niin kutsuttu varamummojen ryhmä nousi opinnäytetyössäni esille tarpeellisena tekijänä. Senioritanssijat ja nuoret muodostivat oman yhteisön, joka tuotti kotoutumista. On kiinnostavaa huomioida, miten nuoret tarvitsevat vanhempia henkilöitä elämäänsä. Osalla hankkeen nuorista perheet ovat jossain kaukana tuhansien kilometrien päässä. Zodiakin senioritanssijoista muodostui tärkeitä henkilöitä nuorten elämään. On myös tarpeellista huomioida, kuinka tärkeitä maahanmuuttajanuorista tuli senioritanssijoille. Se, että nämä ”varamummot” saivat tutustua maahanmuuttajanuoriin, tuotti tietoa kotoutumisen mekanismeista ja siitä, että miten monensuuntainen kotoutuminen kehittää yhteiskuntaa. Toimialalle kiinnostavaa on varmasti se, että juuri tämän kaltainen asenteisiin vaikuttaminen muokkaa yhteiskuntaamme sisältäpäin. Kun kantaväestö kotoutuu luonnollisesti, se muokkaa asenteita kotouttaen yhteiskuntaa kantaväestön omasta lähiyhteisöstä käsin.

6.4 Lopuksi

Lähdin toteuttamaan opinnäytetyötäni ajatukseni tutkia maahanmuuttajanuorten kotoutumista ja löytää ratkaisuja siihen, miten kotoutuminen tapahtuu ja mikä menee pieleen niin usein, kun odotettua kotoutumista ei tapahdu ja niin sanotut toimenpiteet eivät onnistu. Siihen en vielääkään osaa sanoa varmaa syytä, mutta jotain kiinnostavaa ja onnistuneita toimenpiteitäkin kotoutumisen prosesseista Porukalla Pääosaan -hankkeessa avautui.

Olen pohjakoulutukseltani Kulttuurituottaja (AMK), sen pohjalta oli kiinnostavaa lähteä mukaan Porukalla Pääosaan -hankkeeseen toteuttamaan Yhteisöpedagogi YAMK -opinnäytetyötä. Taiteen kotouttaviin menetelmiin tutustuminen houkutti. Tutkimuksellisen kehittämistyöni, siinä erityisesti havainnoinnin myötä hyvin alkuvaiheessa päätin keskittyä erityisesti kehollisen työskentelyn tuottamaan kotoutumiseen.

Työssäni halusin avata kahdensuuntaisen kotoutumisen kaikkia puolia ja löytää itseleni merkityksiä kahdensuuntaisen kotoutumisen kantaväestön kotoutumiseen liittyvistä prosesseista taiteen ja kehollisen työskentelyn kautta. Olin omassa palkkatyössäni maahanmuuttajanuorten kotouttavassa hankkeessakin saanut huomata, että esimerkiksi valtion tasolla oli ollut ristiriitaista tietoa kotoutumiseen liittyvässä termistössä, joten kiinnostus kahdensuuntaisen kotoutumisen käsitteen avaamiselle ja ehkä uudelleenmäärittelyllekin oli suuri. Porukalla pääosaan -hanke antoi oivan mahdollisuuden siihen.

Mielestäni tämän hankkeen Zodiakin kauden keskeisiä huomioita oli nimenomaan lupautulla näkyväksi yhteiskunnassa teoksen esittämisen myötä. Vaikka maahanmuuttajat ovat usein haavoittuvassa asemassa ja joskus jopa vaarassakin, on kuitenkin tärkeää, että kotoutumistoimenpiteiden toteuttajat ovat rohkeita ja antavat ihmisille paikkoja ja tilanteita näkymiselle ja sille, että myös yleisö odottaa ja jopa vaatii sitä näkyvyyttä.

Käytännössä Porukalla pääosaan hankkeen Zodiakin osuudesta Eeva Anttilan (2008, 5-6.) ajatuksiin viitaten, tanssilla on monipuolisia vaikutuksia ihmisen oppimiseen, mutta siinä, että on mahdollisuus tanssia ja kotoutua samaan aikaan, on jotain uutta. Kaiken kaikkiaan voitaneen todeta, että kotoutuminen on näkymistä, kuulumista, kiinnostumista, eli tunnustamista. Kotoutuminen toteutuu pienryhmissä, joissa toteutetaan dialogisia kehollisia harjoitteita tavoitteellisesti ja motivoituneiden riittävän pitkällä aikavälillä pitkäjänteisesti. Monensuuntainen kotoutuminen syntyy monikulttuurisissa ryhmissä, joissa aktiivisena toimijana on kantaväestöön kuuluva kannatteleva ryhmä. Tämä **monensuuntaisen** kotoutumisen avain löytyy arvostavasta kohtaamisesta ja dialogista.

LÄHTEET

- Ahonen, Miia, 2019. Riittämätön tanssi - Tanssin prosessi näyttämöteoksessa Riittämätön. Opinnäytetyö. Tanssinopettajan tutkinto-ohjelma, Oulun ammattikorkeakoulu.
- Akar, Sylvia & Tiilikainen, Marja, 2009. Naiset, perhe ja seksuaaliterveys. Väestöliitto.
- Anttila, Eeva, 2008, Tanssi, tunne ja tietoisuus, teoksessa: Keränen, Arja & Hostikka, Maria & Jalkanen, Tiina & Korhola, Marja & Kronqvist, Tytti & Turpeinen, Isto & Nyman, Hanna (toim.), 2008, Taikaloikka - menetelmiä, kuvauksia ja kokemuksia lasten ja nuorten tanssikasvatuksesta, Helsinki: Valopaino.
- Freire, Paulo 2016. Sorrettujen pedagogiikka, suom. Kuortti, Joel. (2.painos). Tampere: Vastapaino.
- Foster, Raisa, 2015, Tanssi-innostaminen – Kohti yksilön ja yhteisön hyvinvointia (1.painos). Helsinki: Books on Demand.
- Grönfors, Martti, Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I.(4.painos). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Hall, Stuart, 1999, Identiteetti, suom. Lehtinen, Mikko & Herkman Juha. (4.painos). Tampere: Gaudeamus.
- Heikkilä, Jorma & Heikkilä Kristiina, 2000, Dialogi, Avain innovatiivisuuteen (1.painos). Juva: WSOY.
- Heiskala, Risto, 2000, Toiminta, tapa ja rakenne, kohti konstruktivistista synteisiä yhteiskuntateoriassa (2.painos). Helsinki: Gaudeamus.
- Hiltunen Kaisa & Sääksilähti Nina (toim.) 2019. Kuulumisen reittejä taiteessa (1.painos). Turku: Eetos.
- Honkasalo Veronika, 2003, Voiko jäsenyyttä valita? Nuorten maahanmuuttajien tulkin-toja suomalaisuudesta ja rasismista. Teoksessa: Harinen, Päivi (toim.), 2003. Kamppailuja jäsenyyksistä, Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuoren arjessa (1.painos). Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

- Hyväri, Susanna & Lindholm, Marja & Nummela, Niko (Eds.), 2019. Improving the social inclusion of young people through the cooperation of theatre and sports (1.painos). Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu.
- Hämäläinen, Sonja, N.d. Maahanmuuttajien kotouttaminen edellyttää yhdenvertaisuutta ja yhteistyötä, Työ ja elinkeinoministeriö. Viitattu 20.3.2020. <https://tem.fi/maahanmuuttajien-kotouttaminen>
- Järvikoski, Aila & Härkäpää, Kristiina, 2011, Kuntoutuksen perusteet – näkökulmia kuntoutukseen ja kuntoutustieteeseen (5.painos). Helsinki: WSOY Pro.
- Kananen, Jorma, 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä (1.painos). Jyväskylä; Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Karvonen, Melody, 2018. Uuteen kulttuuriin asettuminen ja kotoutuminen teoksessa: Zonzi, Söderblom (toim.) 2018. Pakolaisuus, merkitykset ihmiselle ja yhteisölle (1.painos). Helsinki: Therapiea.
- Kirjsi, Katja, Talk – Taidetta ja liikettä kielenopetukseen, N.d. Viitattu 11.3.2020 <https://disco.teak.fi/yhteiso-ja-taide/2-8-talk-taidetta-ja-liiketta-kielten-opetukseen/>
- Kiviniemi, Kari, Laadullinen tutkimus prosessina teoksessa: Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II (4.painos). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kotouttamisen osaamiskeskus, Kotouttaminen.fi. N.d. Viitattu 15.12.2019 www.kotouttaminen.fi
- Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Känkänen, Päivi 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa – kohti tilaa ja kokemuksia, väitöskirja (1.painos). Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Laki kotoutumisen edistämisestä, Annettu Helsingissä 1.9.2011. Saatavilla sähköisesti osoitteessa < https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386_> Viitattu 20.3.2020.

- Lehtimaja, Lissu, 2008. Levinasin kasvot, Tädeteollisen korkeakoulun kuvataidekasvatuksen koulutusohjelman taiteellinen lopputyö (1.painos) Helsinki: Pystykorvakirja.
- Maiche, Karim, 2019. Nuorten muslimien arkikokemukset katseesta, teoksessa: Nuorisotutkimus 2/2019. "Me ollaan tavallisia ihmisiä, mitä eroa onko muslimi vai ei!" – näkökulmia muuttuvaan nuoruuteen Suomessa (1. painos) Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Mannila, Simo 2009. Finnish immigration policy in change, teoksessa Mähönen Tuuli Anna & Jasinskaja-Lahti, Inga, (eds.), 2009. Identities, Intergroup Relations and Acculturation – The Cornerstones of Intercultural Encounters (1.painos). Helsinki: Gaudeamus.
- Martiskainen, Matti, 2018. Matala kynnyks tanssiin, Metamorphosis katutanssityöpajat. Teoksessa Hiltunen, Mirja & Mikkonen, Enni & Huhmarniemi, Maria & Laitinen, Merja (toim.) 2018. Taidevaihdde – kaksisuuntaista kotoutumista taiteen ja sosiaalityön keinoin (1.painos). Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Merleau-Ponty, Maurice. 2014. Phenomenology of Perception, transl. Landes, Donald A (2.painos). London: Routledge.
- Mikkonen, Enni, 2018. Kaksisuuntainen kotoutuminen – taiteen ja sosiaalisen kohtauksia teoksessa: Hiltunen, Mirja & Mikkonen, Enni & Huhmarniemi, Maria & Laitinen, Merja (toim.) 2018. Taidevaihdde – kaksisuuntaista kotoutumista taiteen ja sosiaalityön keinoin (1.painos). Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Mähönen, Tuuli Anna & Jasinskaja-Lahti Inga, 2013. Teoksessa Martiskainen, Tuomas & Saukkonen, Pasi & Säävälä, Minna (toim.) 2013. Muuttajat, kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta (1.painos). Helsinki: Gaudeamus.
- Mähönen, Tuuli Anna, 2015. Predicting immigrant integration: Common denominators and individual trajectories. Teoksessa Heikkilä, Elli & Kostianen, Auvo & Leinonen, Johanna & Söderling, Ismo (eds.) 2015. Participation, Integration and Recognition: Changing pathways to Immigrant Incorporation (1.painos). Turku: Institute of Migration.
- Nivala, Elina & Ryytänen, Sanni 2019. Sosiaalipedagogiikka – kohti inhimillisempää yhteiskuntaa (1.painos). Helsinki: Gaudeamus.

- Parviainen, Jaana, 1995. Niin & Näin 4/1995, filosofinen aikakauslehti: Taideteoksen kehollisuus, Kehollisuuden ja tanssiteoksen olemuksesta. Viitattu 25.3.2020. <https://netn.fi/sites/www.netn.fi/files/netn954-11.pdf>.
- Phinney, Jean S & Berry, John W & Vedder, Paul & Liebkind, Karmela. 2006. The Acculturation Experience: Attitudes, Identities, and Behaviors of Immigrant Youth. Teoksessa: Berry, John W & Phinney, Jean S. & Sam, David L & Vedder Paul (toim.) 2006. Immigrant youth in cultural transition, Acculturation, Identity, and Adaptation Across National Contexts (1.painos). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.
- Pönni, Erkki (2015), Oppilaiden kokema kehollisuus koulun liikuntatunneilla – liikunta avain oppilaiden itsetunnon vahvistamiseen? Liikuntapedagogiikan pro gradu – tutkielma. Liikuntakasvatuksen laitos: Jyväskylän yliopisto
- Porukalla Pääosaan – hanke, N.d, Viitattu 15.9.2019. www.porukalla.fi
- Rankka, Elli 2014. ”Tuntui kuin olisin saanut lahjan” – Aistien-menetelmä maahanmuuttajan voimavarana kotoutumisessa. Opinnäytetyö: Laurea AMK.
- Rasilainen, Lilli, 2016. Kotoutuminen kuntoon! Ehdotuksia kotoutumista tukevan koulutuksen parantamiseksi (1.painos). Helsinki: Vihreä Sivistysliitto ry.
- Rinta-Harri, Anni, 2005. Kehollinen ilmaisu sosiaalipedagogiikan ammattipätevyytenä. Teoksessa: Ranne, Kaarina & Sankari, Anne & Rouhiainen, Valo & Ruusunen, Tuula (toim.) 2005. Sosiaalipedagoginen ammatillisuus – Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi (1.painos.) Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula Liisa (toim.), 2009. Haastattelu - tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus (2.painos). Tampere: Vastapaino.
- Sainio, Sami, 2014. Ohjaaminen ihmisten johtamista – Sotilasjohtamisen ja teatteri-ilmaisun ohjaamisen rajapintoja. Opinnäytetyö, Esittävä taide: Turun ammattikorkeakoulu.
- Saukkonen, Pasi, 2013. Erilaisuuksien Suomi, Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot (1. painos). Helsinki: Gaudeamus.

- Saukkonen, Pasi, 2013, Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa Martikainen, Saukkonen, Säävälä (toim.) 2013, Muuttajat, kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta (1.painos). Helsinki: Gaudeamus.
- Saukkonen, Pasi, 2018. Kotoutuminen tapahtuu kaupungeissa - OECD:n raportti tarjoaa hyviä neuvoja kotouttamiseen paikallistasolla, Helsingin kaupungin työpappeja, Helsinki: Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia, kaupunkitutkimus ja -tilastot.
- Saukkonen Pasi, 2016. Mitä on kotoutuminen? Kvartti, Kaupunkitiedon verkkolehti, 4/2016, Helsingin kaupunki. Viitattu 15.3.2020. <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/mita-kotoutuminen%20>
- Sardar, Ziauddin, 2009. Mihin uskovat muslimit? (1.painos). Helsinki: Otava.
- Tervo, Timo, 2012. Ihmiskäsitys sivistystyön perustana, Kansalaisyhteiskunnan verkkolehti. viitattu 10.3.2020. https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/verkkolehti/aiemmat_kirjoitukset/ihmiskasitys_sivistystyon_perustana.1205.blog.
- Toikko, Timo & Rantalainen, Teemu, 2009, Tutkimuksellinen kehittämistoiminta (3.painos). Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Turner, Victor, 2007. Rituaali (1.painos). Helsinki: Summa kustannus.
- Työ ja elinkeinoministeriö N.d. Viitattu 11.9.2019. <https://tem.fi/maahanmuuttajien-kotouttaminen>.
- Vilkka, Hanna 2007. Tutki ja havainnoi. (1.painos). Helsinki: Tammi.
- Ylönen, Maarit E. 2004. Sanaton Dialogi, Tanssi ruumiillisena tietona. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Zacheus, Tuomas, 2013. Maahanmuuttajien kotoutuminen ja liikuntapalvelut Turun seudulla. Viitattu 15.3.2020.. https://www.turkuai.fi/sites/default/files/atoms/files/tutkimuskatsauksia_2013-10.pdf
- Zodiak, Uutta tanssia Kaapelitehtaalla, N.d, Talk – hanke. Viitattu 20.3.2020. <https://www.zodiak.fi/talk>.